ExA: Nordiska mus
Vägledn
1994
LÅNEEX

DEN SVENSKA HISTORIEN
HUVUDSPONSOR
TIPSTJÄNST

FÖREMÅLSFÖRTECKNING

1523 – IDAG

NORD.MUS.BIBL. STOCKHOLM

NORDISKA MUSEET

Innehållsförteckning

1500-tal	1	Nationalstaten formas	sid 1
	2.	Reformationen	1
	3.	Olaus Petri	1
	4.	Landsfadern	2
	5.	Dackefejden	3
		Knutpunkt 1500-tal	3
	6.	Erik XIV:s kröningsgång	3
	7.	Renässansprakt och brödrafejd	4
	8.	Erik XIV 1560–1568	4
	9.	Johan III 1568–1592	5
	10.	Sigismund 1592–1599, Karl IX 1604–1611	5
	11.	Linköpings blodbad	6
	12.	Älvsborgs lösen	6
	13.	Renässansen	6
1600-tal		**Knutpunkt 1600-tal**	9
	14.	En stormakt byggs upp	9
	15.	Uppladdning och propaganda	9
	16.	Krigets elände	14
	17.	Krigsindustrin	15
	18.	Makten och härligheten	16
	19.	Tåget över Bält	24
	20.	Fred och kraftsamling–Påbud ovanifrån	25
	21.	Stormaktens undergång	26
1700-tal		**Knutpunkt 1700-tal**	28
	22.	De fyra ståndena	28
	23.	Namnstämpeln	32
	24.	Stora daldansen–Böndernas uppror	32
	25.	Naturaliekabinettet	33
	26.	Nytta och förnuft–Nytta och nöje	33
	27.	Det gustavianska rummet–ett svenskt hemideal	48
	28.	Revolutionen i Sverige	50
	29.	Skottet på Operan	51
	30.	Finland förloras	52
	31.	En fransman som kung	52
1800-tal	32.	Freden, vaccinet och potäterna	53
	33.	Företagsamhet och rörelse	54
		Knutpunkt 1800-tal	57
	34.	"Såg vid såg jag såg..."	57
	35.	Emigrationen	60
	36.	Uppfinnarna	61
	37.	Föreningssverige	62
	38.	Kriget som inte blev av	63
	39.	Demokratins genombrott	63
1900-tal		**Knutpunkt 1900-tal**	65
	40.	Acceptera	65
	41.	En svensk tiger	67
	42.	Skördetid	69
	43.	Sverige i världen	72
	44.	Framtiden	72
		Knutpunkt 1993	72

Föremålsförteckningen redovisar alla föremål i utställningen DEN SVENSKA HISTORIEN på Nordiska museet, dvs både museiföremål och rekvisita. Många beskrivs utförligare i texter i eller utanför montrerna.

Mängder av föremål som sällan visas har hämtats ur museets egna samlingar. I utställningen finns också märkliga föremål och unika dokument inlånade från generösa museer, arkiv, företag och privatpersoner.

Följande institutioner deltar i DEN SVENSKA HISTORIEN med föremål och arkivalier:.

AM	=	Armémuseum
DTM	=	Drottningholms teatermuseum
FMV	=	Försvarets materielverk
Grh	=	Statens porträttsamling, Gripsholm
KB	=	Kungliga biblioteket
KMK	=	Kungliga myntkabinettet
KrA	=	Krigsarkivet
KVA	=	Kungliga Vetenskapsakademien
LRK	=	Livrustkammaren
NM	=	Nationalmuseum
Nm	=	Nordiska museet
NRM	=	Naturhistoriska riksmuseet
RA	=	Riksarkivet
SHM	=	Statens historiska museum
SSM	=	Stockholms stadsmuseum
TM	=	Tekniska museet
UUB	=	Uppsala universitetsbibliotek
Vännerna	=	Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner
ÖLM	=	Östergötlands länsmuseum

För att göra det lättare att orientera sig i utställningen och i texten har vi givit århundradena olika färger. 1500-tal är **gult**, 1600-tal **rött**, 1700-tal **grönt**, 1800-tal **blått** och 1900-tal är **grått.**

Samma färger finns på kartan i foldern *Vägen genom Den Svenska Historien*, som finns att hämta i receptionen och i Historiehörnan i museets stora hall.

Varje **huvudavsnitt** är **numrerat** och har en huvudrubrik. Rubriken och siffran finns också i kartbladet och i de stora huvudtexterna i utställningen.

Vill du ha ytterligare information vänd dig till personalen i Historiehörnan eller ring museets utställningsavdelning, tel 08/666 46 00 vx.

NORDISKA MUSEET

Kyrkklocka, från Söderköpings stadskyrka. (SHM)
Klockstapel. (Nytillverkad)
Silversmälta och degel. (Nytillverkade)
Glasmålningar, två st, visande reformationen i serieteckningsform. (Idé och skissförlaga Håkan Strömberg.)

I bokmonter:

Avlatsbrev, daterat Vreta 7 januari 1485, utfärdat för abbedissan i Vreta kloster och klostrets samtliga systrar. (RA. Pergaments- och pappersbrev, tryckta formulär.)
Register över kyrksilver från silveruppbörden av kyrkorna i Småland och på Öland 1541. (RA. Småland 1541:12.)
Räkenskapshandlingar. (RA. Skeppsgårdshandlingar 1563:2 samt 1565:2. Löningsregister över båtsmän 1563 samt över Kgl Maj:ts skeppsfolks valborgsmässolöner 1565.)
Bibel, s.k. Gustav Vasas bibel, tryckt 1541. (Nm 140.167)
Nya testamentet på finska, tryckt 1548. (KB)
Psalterium, har troligen tillhört Olaus Petri. (Stockholms storkyrka)
Predikan emot gruffeliga eeder, av Olaus Petri, tryckt 1539. (KB)
Dödsdomen över Olaus Petri den 2 januari 1540. Avskrift på tyska. (RA. Strödda historiska handlingar vol 1b.)
Inköpslista för kryddor. (Kopia av original i RA. Kungliga arkiv, K12. Gustav I.)

Handelsvaror (samtliga rekvisita)

Hermelinskinn, kryddor, bäverskinn, två st, **kohud, tunnor** med sill och salt, **smör** (i smörkärna), **sågade brädor, stångjärn, osmundsjärn, humle, tygbalar.**

4. LANDSFADERN

Loftbodsdörr. Av furu med smidda järnbeslag, handtag av björk med karvsnittsdekor. Från Transtrands sn, Dalarna. (Nm 161.305)
Hjortskalle med horn. (NRM)
Brev skrivna av Gustav Vasa. (Kopior av original i RA. Riksregistraturen.)
Jordebok från Södra Möre härad, Småland. (RA. Småland 1557:2:2. Jordebok för Norra och Södra Möre härad med register.)
Tiondelängd från Södra Möre härad, Småland. (RA. Småland 1557:2:3. Tiondelängd för Norra och Södra Möre härad med register.)
Gustav Vasas röst i hörlurarna tillhör Ingvar Kjellson.

5. DACKEFEJDEN

Arkivhandling, herredagen i Örebro 1543. (Kopia av original i RA. R 4724.)
Pilar med tånge. (Kopior efter 1500-talsmodell, original i LRK.)
Dackes huvud på påle samt **styckad kropp.** (Tillverkade av Eva Rahmqvist.)
Stegelhjul. (Rekvisita från Läckö slott.)
Korp. (NRM)

I monter:

Stridslie, spikklubba, stormgaffel, spjut (samtliga AM), **armborst** (LRK).

I valven ovanför Gustav Vasa:

Bilder av knektar, uppförstorade träsnitt ur Olaus Magnus:
Historiaom de nordiska folken, 1555.
Bardisaner, kopior. (Nm 22.773)

KNUTPUNKT 1500-TAL

Två **figurer.** (Tillverkade av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)
Dryckeskärl av trä. Från Torpa sn, Östergötland. (Nm 87.363)
Stickstake. Från Källsjö sn, Halland. (Nm 132.612)
Runstav, märkt 1565 och 1594. Från Mora sn, Dalarna. (Nm 43.612)
Mynt: 1 daler 1561, Erik XIV, silver, (två st); 3 mark 1562, Erik XIV, bild av Älvsborg, billonsilver; 1 mark 1561, Erik XIV; 2 mark (16 öre) klipping 1563, Erik XIV, billonsilver, (två st); 1/2 öre 1564, Erik XIV, billonsilver; ungersk gyllen 1568, Erik XIV, första guldmyntet, (två st, kopior). (Samtliga mynt från KMK.)

6. ERIK XIV:S KRÖNINGSGÅNG

Baldakin. (Nytillverkad)
Landskapsvapen, 24 st. (Kopior efter handskrift från 1562 med svenska landskapsvapen i Nationalbiblioteket, Paris.)

Till vänster om Vasaborgen:

Häst och ryttare med rustningar som tillhört Johan III. (AM, LRK)

7. RENÄSSANSPRAKT OCH BRÖDRAFEJD

Bildspel om Vasasönerna. (Textregi: Gunilla Jensen. Bildregi: Sören Hallgren. Röster: Mona Malm och Jan Blomberg.)

Hologram av Erik XIVs kröningskrona. (Skattkammaren)

Släkttavla över familjen Vasa. (Foton av original i NM.)

8. ERIK XIV 1560-1568

Porträtt av Nils Svantesson Sture. Okänd konstnär. (Grh)
Dolk, den s.k. Sturedolken. (Skoklosters slott)
Rustning, s.k. räffel- eller Maximilianrustning. (LRK)
Värja. (AM)
Bok, Strabo: De Situ Orbis... Med teckningar och anteckningar gjorda av den fängslade Erik XIV. (KVA)
Vävd tapet med motivet Kristus uppenbarar sig för Maria. Invävda släktvapen för Gustav Vasas svärföräldrar Gustav Olofsson Stenbock och Brita Eriksdotter Leijonhufvud samt årtalet 1554. (Nm CLXXII)
Bord av marmor, daterat 1561. Har stått i någon av Erik XIVs trädgårdar. (Nm 153.097)
Drällduk, linne. (Nm 223.106)
Tallrik av delvis förgyllt silver. Prydd med riksvapnet och monogrammet E(ricus) R(ex). (Nm 205.494)
Sked (Nm 148.114), **kniv** (Nm 41.088), **vinglas**, två st (Nm 241.351, gåva av Vännerna), **tennfat**, två st (Nm 133.470 och 44.749), **fruktmodeller** (Nm), **nötknäppare** (Nm 23.551).
Balsamdosa funnen på Liuksiala gård i Finland, dit Karin Månsdotter förvisades efter Erik XIVs död. (Finlands nationalmuseum)
Luta. (Nm 94.342, dep. i Musikmuseet.)
Porträtt av Erik XIV målat av Domenicus Verwilt. (NM)
Stol (Nm 135.957), **cape** (nytillverkad).
Brev från Martin Luther till Gustav Vasa om Eriks utbildning 1536-1545. (Kopia av original i RA. Skrivelser till Konungen, Gustav Is tid. Översättning från latin av Mats Rendel.)
Bok, Sabellicus Opera, med teckningar gjorda av Erik XIV i fängelset. (KB)
Brev till Erik XIV från Elisabeth I av England daterat 4 maj 1561, med egenhändigt post scriptum. (RA. Anglica, vol. 517.)
Porträtt av Elisabeth I av England, okänd konstnär. (Foto av originalmålning.)

9. JOHAN III 1568-1592

Porträtt av Johan III. (Nm T974)
Johan IIIs begravningståg 1 febr 1594, två rullar. Samtida okänd tecknare. (RA. Utan känd proveniens. Kartavd., rulle.)
Röda boken, Johan IIIs gudstjänstordning, tryckt 1576. (KB)
Reseur med kompass, förgyllt silver, med medalj av Johan III, årtalet 1593 ingraverat. (Nm 219.177)
Brev från Johan III till den ryske tsaren Ivan IV, daterat 18 april 1573. (RA. Kungl. koncept vol. 8.)
Karta med de slott inprickade som Johan III intresserade sig för när det gällde om-, till- eller nybyggnation.
(Kartunderlaget från något senare tid.)
Porträtt av Katarina Jagellonica, Lucas Cranachs d.ä. ateljé.
(Färgdia av original i Nationalmuseet i Krakow.)

10. SIGISMUND 1592-1599, KARL IX 1604-1611

Porträtt av Sigismund, Rubens ateljé omkr 1630. (Grh)
Uppsala mötes beslut 1593. Tillhörande silverskrin beställt av Karl XI 1693, tillverkat av Petter Henning.
(RA. Statsrättsliga urkunder resp. föremålssaml. nr 89.)
Hjälmar s.k. stormhattar, 3 st. (Nm 56.969, 94.192, 94.193.)
Fotanglar, 23 st. Fyruddiga försåtsvapen som lades ut mot kavalleri. (LRK)
Hillebarder, 6 st. (AM)
Signetring, hittad på slagfältet vid Stångebro. (Nm 219.152)
Almanacka från 1594 där hertig Karl (senare Karl IX) skrivit om sonens, Gustav Adolf, födelse. (RA. Kungl. handskriftssaml., Karl IX m. fl. Hertig Carls almanackor 1581-97.)

På väggen:

Porträtt av Karl IX. (Stockholms stadshus)

11. LINKÖPINGS BLODBAD

Modell, Linköpings blodbad. (Tillverkad av Eva Rahmqvist.)

Skrivskiva, gåspenna. (Rekvisita)
Stol. (Nm 157.040)
Brev. (Nyskrivet efter original i RA. Handskrift à la 1600 av Kerstin Abukhanfusa.)
Psalmbok. (Skoklosters slott)
Bödelssvärd. (Skoklosters slott)
Halssmycke det s.k. Banérsmycket, av guld i form av ett C med röd och grön emalj samt en safir och en barockpärla, med tredubbel, manglad halskedja. (Nm 243.031, gåva av Vännerna.)
Porträtt av Gustaf Banér, okänd konstnär. (Nm MCCLXXXI)
Sigrid Banérs röst i hörlurarna tillhör Kristina Törnqvist.

12. ÄLVSBORGS LÖSEN

Älvsborgs lösen 1613, skattelängd som visar vad Lidköpings stad betalade för att Danmark skulle återlämna Älvsborg (vid nuvarande Göteborg) till Sverige. (RA. Älvsborgs lösen 1613 vol. 33, Västergötland, Kungadömet, första terminen 1614, III Mantalslängder.)

Karta, Sveriges öst-västliga utbredning. Efter original från 1600-talets första hälft.

13. RENÄSSANSEN

Vävd tapet, troligen tillverkad i södra Tyskland mot 1500-talets slut. Motiv ur Första Mosebok, Isak möter sin brud Rebecka. Tapeten antyder den textila prakten i 1500-talets förmögna hem. När furstar och adel flyttade mellan sina gårdar togs ofta de dyrbara textilierna med, nedpackade i stora kistor. (Nm 142.132)
Porträtt av Anders Larsson, Johan IIIs handelsintendent och rådman i Stockholm, född 1535, avmålad 1577. (Nm 87.295)
Porträtt av präst med bibeln i famnen, från 1599. (Nm 47.410)
Porträtt av Margareta Eriksdotter Vasa, Gustav Vasas yngsta syster. 1600-talskopia efter ett original på Gripsholm. Enligt nyare forskning kan porträttet föreställa Katarina av Sachsen-Lauenburg, Gustav Vasas första hustru. Klänningen i sidenbrokad, de svepande vida ärmarna och den stora baretten prydd med strutsfjädrar och guldtofsar är enligt rådande tyskt mode, som följdes även vid hovet. (Nm 77.238)

Tavlor och porträtt var en ovanlig lyx i Sverige, men på Gripsholms slott fanns på 1540-talet inte mindre än 90 "konterfej" (porträtt) och tavlor med bibliska, mytologiska och allegoriska motiv.

Astronomiskt ur som visar stjärnhimlen. I sockeln ett astrolabium, ovanpå detta en armillarsfär. Tillsammans bildar de en rörlig dubbelmodell av världsalltet enligt den s. k. ptolemeiska världsbilden. Uret i förgylld mässing är tillverkat på 1580-talet i Kassel av astronomen och instrumentmakaren Jost Bürgi och guldsmeden Anton Eisenholt. (Nm 301.573)
Den grekiske asronomen Ptolemeius (levde 2:a årh e Kr) ansåg att solen och planeterna roterar med jorden som medelpunkt. Astronomen Kopernikus publicerade omkring 1540 sina rön om att det förhåller sig tvärtom: jorden och planeterna roterar runt solen. Den katolska kyrkan förbjöd denna lära, de som anslöt sig till det kopernikanska systemet dömdes som kättare.

Solur av sandsten med årtalet 1534. Ett universalsolur dekorerat med vapensköldarna för ätterna Vasa och Leijonhufvud. (Nm 173.570)
Bordsur av förgylld koppar och mässing, tillverkat i Tyskland omkring 1570. Har tillhört Pontus De la Gardie (1520-1585), en av Erik XIVs betrodda män som ställde sig på dennes bröders sida. Under De la Gardies befäl segrade de svenska trupperna i öster och hela Estland och stora delar av Ingermanland blev svenskt. (Nm 223.500)
Dryckeskärl, s.k. kronkåsa, tillverkad i ett stycke av rotpartiet av en gran, rödmålad. Med årtalet 1569 och släkterna Bielkes och Stures vapen, beställd för Hogenskild Bielkes och Anna Stures bröllop detta år. (Nm CLIII)
Olaus Magnus (se nedan) berättar om de grenhornade kronkåsorna att de "är alster av de nordiska finländarnas konstslöjd ... De äro därför betagande vackra, så att man betalar dem dyrt." Modern forskning har styrkt hans uppgift om Finland som tillverkningsland.

Ljusstake i form av en ljushållande page. Vid högtidliga tillfällen kunde pager bilda ljusgångar med facklor i händerna. (Nm 24.035)
Tvåarmad ljusstake som kan höjas och sänkas genom att armarna vrids runt mittskruven. (Nm 37.297)
Båda ljusstakarna i gjuten mässing, av senmedeltida typ. De är troligen importerade från Tyskland.

Bok Olaus Magnus: De Gentibus Septentrionalibus. I författarens egen presentation: "Historia om de Nordiska Folken, deras olika förhållanden och villkor, plägseder, religiösa och vidskepliga bruk, färdigheter och idrotter, samhällsskick och levnadssätt, krig, byggnader och redskap, gruvor och bergverk, underbara ting samt om nästan alla djur, som leva i Norden, och deras natur." Originalupplaga på latin utgiven i Rom 1555. Olaus Magnus (1490-1557) var domprost i Strängnäs, gick 1526 i landsflykt tillsammans med sin bror ärkebiskopen Johannes Magnus. Olaus Magnus publicerade även bl.a. en berömd kartaöver Norden, Charta Marina, 1539. (Nms bibliotek)

Skrin av målad ek, med årtalet 1562. (Nm 81.635)
Ring av guld med cabochonslipat kattöga. (Nm 219.154)
Vapenring med rund kalcedon. (Nm 234.718)
Ring av guld och emalj. (Nm 219.160)
Skrin av mässing med årtalet 1597. Graverat med bladrankor och bandverk. (Nm 85.207)
Hängdosa av silver, hjärtformad med genombrutet stjärnmönster, en s.k. balsambössa. Invändigt har den fyra fack med påskrift för slagört, kanel, rosmarin och mysk. (Nm 159.635)
Hängdosa av förgylld brons och emalj, hjärtformad, invändigt ett solur. (Nm 22.460)
Skrin av stål med etsad och blånerad dekor och konstlås i locket. (Nm 148.281)
Hängsmycke av förgyllt silver, ädelstenbesatt, 150 cm lång kedja. (Nm 77.426)
Hängsmycke av förgyllt silver, gjutet, med masker och rullverkskartusch, 165 cm lång ankarkedja med ovala tresidiga länkar. (Nm 181.544)
Skrin av stål med etsad och blånerad dekor och konstlås i locket. (Nm 159.680)
Ankarkedja av mässing, med bärnsten och bergkristall. Jordfynd från Långlöts prästgård på Öland. (Nm 30.744)
Hjärta av silverinfattad bärnsten, märkt "IHS EOD". (Nm 184.201)
Hjärta av bärnsten (stort). (Nm 192.684)
Bergkristall, silverinfattad. (Nm 175.182)
Bergkristall, guldinfattad, med hängande löv. (Nm 208.321)
Bältesbeslag med kedja, av silver. (Nm 219.183)
Hängsmycken och fingerringar bars av både män och kvinnor. Porträtten visar hur de bars, flera ringar på händerna och gärna halskedjor av olika längd som täcker bröstet.

1600-talet

KNUTPUNKT 1600-TAL

Två **figurer.** (Tillverkade av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)
Pipkanna, "bröllopskanna, gästabudskanna", märkt med årtalet 1646, från Djura sn, Dalarna. (Nm 26.138)
Ljusstake av järn, från Dalsland. (Nm 11.394)
Talgdank från Östergötland. (Nm 112.810)
Bibel tryckt 1622. (Nms bibliotek)
Mynt och sedlar: 1/6 öre Karl XI (åtta st); 1/4 öre, Kristina (nio st); 1 öre, Kristina; (samtliga mynt rekvisita); 10 daler silvermynt Stockholms Banco, 1666 (Nm 69.092a).

14. EN STORMAKT BYGGS UPP

Stockholm 1627 (till vänster om trappan)

Arbetsredskap för murare:
Murslev (Nm 198.265), två olika typer av **rivbräden** (Nm 126.243 och 246.653), **murbruksbalja** (Nm 315.255, på byggnadsställningen).
Brandspruta (Nm 62.746).

Trettiofem nya städer

Stadsplan över Göteborg 1655. (KrA. SFP Sverige Göteborg nr 110a.)
Ritning till kanaler i Göteborg 1640. (KrA. SFP Sverige Göteborg nr 680.)
Ritning till stadsport i Göteborg 1690 av Erik Dahlberg.
(KrA. SFP Sverige Göteborg nr 683.)
Bild av Göteborgs stadsport, ur Erik Dahlbergs Svecia Antiqua et Hodierna, 1670-tal.
Bild av bodar på Norrbro i Stockholm, ur Erik Dahlbergs Svecia Antiqua et Hodierna, 1670-tal.

Staten kartlägger landet

Geometrisk ägoavmätning över Röks by, Röks sn i Östergötland. Upprättad 1639-41. (Lantmäteriverkets arkiv. D10:41.)
Geografisk karta över Mälarregionen, 1600-tal. (Lantmäteriverkets arkiv.A9.)
Mätkedja av en typ som användes av 1600-talets lantmätare i det dagliga arbetet. (Lantmäteriverket)
Bild av lantmätare i arbete. På mätbordet syns diopterlinjal och i assistentens hand ser vi mätkedjan. I bildens mitt skymtar staden Åmål. Detalj från vinjett till karta över Åmål, Kempensköldh 1696.
(Foto av original i Lanmäteriverkets arkiv.)
Mätning inför kartritning. Detalj från karta.
(Foto av original i Lantmäteriverkets arkiv.)

Den svenska byråkratin

Boskapslängd för Småland 1627. (RA. Småland 1627, vol 22:6.)
Svea hovrätts första protokollsbok från 1614.
(RA. Svea hovrätt, huvudarkivet AI a1.)
Porträtt av Axel Oxenstierna (1583-1654). Gustav II Adolfs närmaste medarbetare. Utnämnd till rikskansler 1612.
(Foto av stick ur Svenskt Pantheon, 1906.)
Bild av dansk rättssal. Kopparstick på titelbladet till De Jyske Lov från 1642.
(Foto av original i Dansk Kongelig Bibliotek.)

Posten kommer

Kohorn. Postbönderna blåste i ett kohorn för att annonsera att posten kom. (Nm 107.080)
Brev sända 1688 och 1691 till "Madame Barbara Achrelia, Ore prästgård". (Nm 14.505)
Brev från Tyska Orden till Karl Gustav Wrangel 27 augusti 1646.
(RA. Skoklostersamlingen E8552.)
Förordning om Postbådhen, tryckt 1636. Denna stadgade hur postväsendet i Sverige skulle organiseras. (Postmuseum)
Ordinari post och tijdender nr 4 år 1645. Tidningen utkommer numera under namnet Post- och inrikes tidningar och betraktas som den äldsta ännu existerande tidningen i världen. (Kopia av faksimil i Postmuseum.)
Bild av postryttare som frambringar budskapet om Westfaliska freden 1648. (Foto av tyskt träsnitt från 1648.)

Skrivschatull av ek med järnbeslag. (Nm 6.187)
Ljusstake av mässing. (Nm 54.137)
Sigillstamp av järn med adelsvapen. (Nm 175.399)
Gåspennor, två st. (Nm 275.027)

Gymnasier och universitet

Rektorsspira (en av två) av delvis förgyllt silver. Tillverkad av guldsmeden Christian Holst i Riga till den ceremoniella invigningen av Dorpats (nuv. Tartu) universitet den 15 oktober 1632.
(Nm 175.934. Ej komplett, se rekonstruktionsbild.)
Sigillstamp. Dorpats universitet. (Nm 175.937a)
ABC-bok, "den svenska", av Johannes Bureus. Tryckt i Uppsala 1624. (UUB)
Bild av skolsal på 1600-talet. Ur Comenius Orbis Pictus.
(Foto av original i KB.)

Finnkoloniseringen

Tillståndsbrev för skogsfinnar. De ifyllda formulären utgjorde ett slags torpe- eller fastebrev och medgav att innehavaren fick bosätta sig på svensk landsbygd under förutsättning att han bröt ny mark.
(Kopia av original i RA.)
Kont (Nm 77.478), **sko** (Nm 11.030), **flaska** (Nm 11.014) av flätad näver
(ur Nordiska museets finska samlingar).

Trettiofem nya städer (forts)

Stadsplan över Borås upprättad 1682. (KrA. SFP Sverige Borås nr 1b.)
Stadsplan över Söderhamn från 1600-talets mitt. (KrA. SFP Sverige Söderhamn nr 1.)
Stadsplan över Sundsvall upprättad 1648. (KrA. SFP Sverige Sundsvall nr 3.)

15. UPPLADDNING OCH PROPAGANDA

Ett fältslag planeras

Figur, fältherren Gustav Horn. (Tillverkad av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.) I handen håller han en karta över staden Marienburg i Preussen (kopia av original i KrA).

I tältmonter:

Handduk, linnedräll. (Nm 191.772)
Handfat, tenn. (Nm 81.824)
Stop, tenn. (Nm 87.343)
Rakskrin, trä, innehållande två striglar, rakkniven ligger på fatet.
(Nm 6.848)
Nattkärl, tenn. (Nm 191.784)
Ljusstake, tenn, en av ett par. (Nm 39.358)

Bordsur, "polskt reseur", brännförgylld mässing eller brons. Sign."Nicolaus Kraus M 1640". (Nm 74.513)
Tidvisare, s.k. polarur, elfenben och mässing. Visar gregoriansk och juliansk kalender. Sign. "Nicolaus Miller Norimberge 1650". (Nm 151.415)
Kikare, utdragbar, av papper med svarvade bussningar av horn och trä. (Nm 41.935)
Reskoffert, korgflätning med läderklädsel, applikationsbroderi. Troligen spansk från 1500-talets slut. (Nm 81.779)
Kuddvar, blå- och vitrandigt kypertvävt linne. (Nm MCCCXLVIIId)
Servett, linne, 20-skaftsdräll. (Nm 32.110a)
Lakan, linnelärft. Broderad märkning med vapen och initialer för Claës Fleming och Helena (Elena) Bielke. (Nm 177.646)
Skjortor. (Nytillverkade efter förebild i Livrustkammaren.)
Spets, knypplad av lintråd. Tönder eller Flandern. (Nm 224.326)
Spets, knypplad av lintråd. Flandern eller Danmark. (Nm 224.328)
Bestick, med fodral. Kniv och gaffel av stål med ornerade skaft av förgyllt silver. Sked av silver, med årtalet 1589. (Nm 219.202)
Bordduk, linnedamast, holländsk, motiv "Det förlovade landet". (Nm 116.071)
Bestick, kniv och gaffel med skaft av mässing. (Nm 1.298)
Bägare, silver. (Nm 45.880)
Kåsa, silver, driven och stansad ornering. (Nm 219.203)
Tallrik, tenn, tre st. (Nm 86.412 underst; Nm 79.981 längst in; Nm 80.080 till höger.
Flaska, tenn. (Nm 74.570)

Tält för officerare, idé efter teckning av Karl XII. (Nytillverkat)

Gustav II Adolf, 1611-1632

Pistoler med hjullås, två st, av nederländsk typ, tillverkade i Norrtälje på 1620-talet. Har tillhört Gustav II Adolf. (LRK)
Porträtt föreställande Gustav II Adolf. Oljemålning tillskriven J. H. Elbfas, verksam i Sverige 1622-1664. (Foto av original i Kungsholms kyrka.)

Ett fälttåg planeras - i bondens stuga

Dörr (Nm 188.270), **fönster** (Nm 93.808), **bänk** (Nm 161.195), **kubbstol** (Nm 141.300), **vagga** (Nm 49.118), **tunna** (Nm 230.603), **ladugårdsdörr** (Nm 188.233).
Figur föreställande Sara, 5 år. (Tillverkad av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)
Karta, "Geografisk afritning av Bygdeå sochen", upprättad av P. Giedda på 1660-talet. På kartan är byn Andersvattnet utmärkt. (Foto av original i Lantmäteriverket.)

Karta över Sverige, Danmark och Norge, ritad av Andreas Bureus omkring 1635. (Foto av original i KB.)
Utskrivningslängd från Västerbotten. (KrA)

Propagandan

Byst av Gustav II Adolf, brons, skulpterad av Hans von der Putt under kungens vistelse i Nürnberg 1632. Ett av de få porträtt kungen suttit modell för. Bysten var avsedd att ställas upp i fästningsanläggningen i Gustavsburg efter Westfaliska freden och sändes tillsammans med andra konstskatter till drottning Kristina 1649. (Försvarets Materielverk)
Flygblad från 1630-talet. Bilderna utgjorde en viktig del i propagandan för ett svenskt deltagande i trettioåriga kriget på kontinenten. (Kopior av original i KB.)

Bok, Gustav II Adolfs krigsartiklar. Innehåller bestämmelser och förordningar om ordningens upprätthållande inom hären. Med finsk parallelltext på höger sida. Tryckt i Stockholm 1621. (KB)
Svärd och balja med runinskrift. Gåva till Gustav II Adolf från landets första riksantikvarie, Johannes Bureus. Runinskriften vittnar om tidens intresse för Sveriges äldre historia. (LRK)
Statyett föreställande Gustav II Adolf stående på en trumma av silver. Själva figuren är gjuten i mässing och har troligen serietillverkats som en kuriositet, typisk för 1600-talets smak. Med hjälp av en skruv kan man få griphuvudena att hålla ett glas. (Nm 245.487, gåva av Vännerna.)
Medalj och halskedja, silver, med Gustav II Adolfs bild på åtsidan och texten "Lejonet från Norden" på frånsidan. Daterad 1631, stämplad K S. Sådana medaljer bars av kungens officerare och bundsförvanter. (Nm 245.489, gåva av Vännerna.)
Porträtt av vax, s.k. poussering, föreställande Gustav II Adolf. (NM)
Jordglob, tillverkad av Guiljelmus Janszonius, Blaeus förlag, Amsterdam 1617. Med tryckt dedikation till Gustav II Adolf. (Nm 91.421)
Minnespenningar över Gustav II Adolfs segrar och död, nio st. (KMK)
Bok, "Krigz lagh som konung Gustaff Adolph then andre och store hafwer låhtit sammandraga, förmehra och förbettra."
Tryckt i Stockholm 1642. (KB)
Tavla, gyllenläder, med Gustav II Adolfs bild målad i mitten, ca 1630. (Skoklosters slott)

Vid och i gruvhålet:

Modell av det överfallshjul som drev uppfordringsverket vid Drottningschaktet i Falu koppargruva. Hjulet var konstruerat av Christoffer Polhem. (TM)
Bilder, två st, från Falu koppargruva, ur Erik Dahlbergs Svecia Antiqua et Hodierna, 1670-tal.
Hisskorg, laggad tunna av 1600-talstyp, för uppfordring av manskap och malm. Har använts i Dannemora gruva. (Nm)
Pumpstock för länspumpning av gruvan. (Nm 245.433)

16. KRIGETS ELÄNDE

Från vänster:
Trumma sent 1600-tal. (AM, Statens trofésamling)
Hjälm för fotfolksoldat, 1620-1630. (AM)
Hjälm använd under trettioåriga kriget. (LRK)
Hjälm för fotfolksoldat, 1620-1650. (AM)
Värja för fotfolksoldat, 1600-talets mitt. (AM)
Värja, en s. k. "Schwedenegge", 1600-talets mitt. (AM)
Musköt med luntlås, två st. Använda i infanteriet. Tillverkade i Sverige på 1620- eller 1630-talet. (AM)
Musköter med luntlås och kopparpipa, två st. Troligen tillverkade på Skeppsholmen i Stockholm 1626. (AM)
Hjullåspistoler, två st, 1630-talet. (AM)
Bardisan med etsad dekor på bladet, bl. a. Gustav II Adolfs bild. Tillverkad i Tyskland. (AM)
Bild av musketör, ur en militär instruktionsbok av Jacob de Gheyn: Wapendelinghe van Roers Musquettes Ende spesion. Holland 1608. (Foto av original i AM.)

Handskydd, två st. (Nm 31.171)
Armskydd, två st. (Nm 32.022)
Hjälmar, s. k. stormhattar, två st. (Nm 51.643 och 94.122.)
Änterhake. (Nm 88.981)
Hillebarder och bardisaner, fyra st. (Två av skaften nytillverkade. Nm 18.939, 21.655, 32.959, 36.822.)
Bild av slaget vid Lützen den 6 november 1632. Detalj av kopparstick ur Theatrum Europaeum. (Foto av original i KB.)

Amputationssåg av 1600-talstyp. (Medicinhistoriska museet)
Kultång, s. k. korpnäbb, för uttagande av gevärskulor ur sår. 1600-talet. (Medicinhistoriska museet)
"Les misères de la guerre" (krigets fasor). Detalj av kopparstick av Jacques Callot 1633. (Foto av original i KB.)

Fondmålning efter förlagor av bl.a. Jacques Callot: Tabula Pugnationis Bredae, 1624 och Les Misères de la Guerre, 1633.

Hemmafronten

Modell, föreställande Jöns Nilssons änka under arbetet med vårplöjningen 1629 i byn Andersvattnet. (Tillverkad av Eva Rahmqvist.)

17. KRIGSINDUSTRIN

Bössmeder och lådmakare

Bösslås, 2 st. (Nm 74.648 och 74.653.)
Lavettmodell. (Nm 42.948)
Pikenerarharnesk från 30-åriga kriget. (AM)
Ryttarhjälm från 1600-talets första hälft. (AM)
Mässingstråd upprullad i ringar (på väggen). Tråden tillverkad i Norrköping på 1600-talet. Mässingstråd utgjorde råvara för en rad produkter inom såväl krigs- som civil industri. (TM)
Luntlåsmusköter med kopparpipa, två st. Tillverkade på Skeppsholmen vid 1600-talets mitt, konstruerade av Melchior Wurmbrand. (LRK)
Hillebard för underofficer. (AM)
Handgranat. (AM)
Kanonkulor. (AM)
Smidestänger, två st. (Nm 116.979)
Skruvstäd, tre st. (Nm 97.329, 123.789 och 231.825.)
Krutstamp använd för att tillverka svartkrut av kol, salpeter och svavel, drevs med handvev. (Skoklosters slott. Ej helt komplett.)
Läderkanon. Replik av original tillverkat 1627 av Ludvig Ripp efter Melchior Wurmbrands konstruktion. Repliken gjord till 1897 års konst- och industriutställning i Stockholm. (AM)
Krutburk (Nm 206.700) och **krutflaska** (Nm 104.868).

Vallonerna

Stångjärn. (Österby bruk)
Porträtt av Louis de Geer (1587-1682). (Foto av kopparstick ur Svenskt Pantheon, 1906.)
Bild av kanongjuteri, 1690-talet. (Foto av kopparstick.)

Krigets vinnare

Bergsmanskäpp eller bergsmansyxa av järn, dekorerad med bl.a. ett krönt C (för Karl XI) i spegelmonogram. Märkt med årtalet 1687. Från början var yxan ett arbetsredskap, men så småningom blev den ett värdighetstecken för bergsmän. (Nm 92.499)

Falu koppargruva - Sveriges största arbetsplats

Gruvlur s.k. ropare, använd av nattvakten vid Dannemora gruva. (Nm 74.405)
Malm från det sista upptaget ur Falu koppargruva 1993.
Hisskorg från Dannemora gruva (se ovan). (Nm)

Titthål in i gruvan, bakom montern med praktföremål:

Slägga. (Nm 124.344)
Navare (borrar), två st. (Nm 245.434)
Fogsvans (såg) märkt med årtalet 1633. (Nm 117.169)
Timmerbila för att tillverka stöttor till orter i gruvor. (Nm 129.778)
Även timmermännen var en viktig arbetsgrupp i gruvan.

18. MAKTEN OCH HÄRLIGHETEN

Nederländskt gyllenläder och fransöska manér

Vävd tapet med skogsmotiv, s.k. verdure. (Nm 52.920)
Spegel med ram dekorerad med s.k. hopplister, typiska för 1600-talet, samt ornament av pressad mässingplåt. (Nm 48.220)
Konfektskål av silver. Tillverkad i Hamburg av Christian Mundt, mästare 1648-1660. Denna konfektskål inköptes tillsammans med 17 liknande av svenska kronan och överlämnades 1662 av regeringen till den ryske tsaren Alexander. Några av föremålen återkom så småningom till Sverige. (Nm 188.051, gåva av Vännerna.)
Vinbehållare av delvis förgyllt silver. Tillverkad av Lars Månsson d.ä., mästare i Mariestad 1613-1662. På flaskans liv är vapen för familjerna Fleetwood, Stake och von Westphal ingraverade. (Nm 74.505)
Skål av jaspis. Troligen tillverkad omkring år 1600 i Prag, där hantverkarna var kända för konstföremål av denna typ. (Skoklosters slott)
Bägare av delvis förgyllt silver. Sexkantig, med Gustav II Adolfs medalj från 1632 ilödd i botten. På fem av sidorna graverade djurmotiv: varg, örn, lejon, lamm och vildsvin. På den sjätte sidan ett alliansvapen i kluven sköld med bokstäverna B SH K G som står för Björn Svinhufvud (till Qualstad) och Katarina Geete. De gifte sig 1633. Stämplar saknas. (Nm 279.378)
Dryckeskanna med kulfötter, av silver, tillverkad av Stockholmsmästaren Christoffer Richter. Stockholms kontrollstämpel och mästarmärke CR. (Nm 115.380)
Dryckeskanna av silver. Tillverkad av Melcher Graf, mästare i Arboga 1666-1692. De fyra evangelisterna ingraverade i medaljonger. På locket en graverad bild av Frälsaren "Salvator Mundi" och inskriften LAS ALD LNS. (Nm 259.272)
Matbestick av silver och emalj, med Gustav II Adolfs bild på skaften. Troligen tillverkade i Jena i Tyskland strax efter konungens död 1632. (Nm 265.996, gåva av Vännerna.)
Kabinettskåp tillverkat i Eger i nuvarande Tjeckien, 1600-talets mitt. (Nm 300.576)
Fat av fajans, dekorerat i blått och vitt, tillverkat i Tyskland. (Nm 43.444)

Pokal i tulpanform, av delvis förgyllt silver, tillverkad av den s.k. Tulpenmeister i Nürnberg vid 1600-talets mitt. (Skoklosters slott)
Pokal av noshörningshorn och silver. På kuppan och skaftet visas stridsscener mellan romare och morer. Tillverkad i Sydtyskland under 1600-talets andra hälft. (Nm 229.146)
Noshörningshorn, elfenben, bergkristall, halvädelsten, bärnsten, sköldpadd, pärlemor och korall jämte guld, silver och juveler är sådana material som förekom bland klenoderna i en furstlig skattkammare.

Pompon (hängande). En av fyra dekorationer i snörmakeriarbete för en himmelsängs fyra takhörn (se teckning). (Nm 197.449)
Skrin av drivet och ciselerat silver. På locket en bild av kärleksgudinnan Venus, uppvaktad av Amor med pil och båge. Tillverkat av Hans Clerck, mästare i Stockholm 1664-1679. (Nm 247.694, gåva av Vännerna.)
Skrinet är troligen en del av en toalettuppsats, s.k. nattdukssilver, som kunde bestå av flera skrin, askar, spegelram, ljusstakar och handfat med kanna. Sängkammaren användes som sällskapsrum och nattdukssilvret utgjorde statusmättade föremål, placerade på en dyrbar "nattduk" av silvertyg eller vit taft med guldspetsar.

Ask med lock av drivet silver med en fågel på locket. Stämplar saknas. (Nm 175.161)
Bägare med lock, av silver, rikt dekorerad med filigranarbete mot förgylld bakgrund (Nm 101.098). **Askar med lock**, två st, av delvis förgyllt silver med rik dekor i filigranteknik (Nm 191.639). Alla tre föremålen tillverkade av Johan Friedrich Straub, mästare i Karlstad 1674-1713.
Gyllenläder, fragment av ett större fält, 1600-talets mitt. (Nm 181.646a)
Stol klädd med gyllenläder i tulpanmönster. Troligen tillverkad i Holland ca 1660 och levererad till Karl Gustav Wrangel. (Skoklosters slott)
Gyllenläder importerades bl.a. från Holland för vägg- och möbelklädsel i högreståndsbostaden.

Spellåda för schack-, dam- och brädspel med inläggningar av elfenben. (Nm CXXXXIX)
Porträtt av riksrådet, fältmarskalken, amiralen m.m. Lorenz von der Linde år 1649 i kretsen av sina officerare, alla veteraner från trettioåriga kriget. Oljemålning på kopparplåt, tillskriven Hamburgmålaren Andreas Magerstadt. (Nm 61.452)
Porträtt av ung dam med smycken typiska för 1650-talet. Pärlor var högsta mode och gav t.o.m. stilepoken barocken dess namn (*barocco* = portugisiska för pärla). Örhängen var nytt, tidigare hade dammodet föreskrivit huvudbonader som inte medgav öronprydnader. Porträttet har tillskrivits holländaren Hendrick Munnekus Munnichhoven, hovmålare hos drottning Kristina från 1652. Oljemålning på kopparplåt. (Nm 300.627)

Porträtt av Maria Eleonora Horn (1648-1652), dotter till fältmarskalken greve Gustav Horn och Sigrid Bielke. Klänning i brokad med knypplade spetsar. Hennes smycken består av dubbla armband och halskedja av guld och ett hängsmycke av taffelslipade diamanter i form av ett M. (Nm 191.541)

Skrin av elfenben och sköldpadd, 1600-talets mitt. (Nm 80.932)

Porträtt av greve Jöran Gyllenstierna (1632-1686), riksråd och bl.a. generalguvernör över drottning Kristinas underhållsländer och president i Göta hovrätt. Oljemålning på kopparplåt, 1674, konstnär okänd. (Nm 300.767)

Porträtt av man i modedräkt från mitten av 1600-talet. Oljemålning på koppar, konstnär okänd. (Nm 300.958)

Porträtt av dam med praktfull spetskrage. Oljemålning på koppar, konstnär okänd. (Nm 196.938)

Halssmycke bestående av sex ankarkedjor av guld med lås av målade blomornament mot turkosfärgad emalj. På baksidan Karl XIs namnchiffer. Enligt traditionen var halskedjan en gåva av konungen till prosten Karsten Rönnow i Åhus, död 1691, som tack för att han räddat konungens liv. (Nm 219.188)

Halskedjor av guld bars av både kvinnor och män. Vid 1600-talets mitt föredrog dock damerna pärlhalsband, medan männen uppskattade kedjorna som hedersgåvor.

Signetring av guld, oval klack med graverad sköld med bomärke och initialerna HIV på ofärgad emalj med röd och förgylld foliering. Ringen tillhör en typ av signetringar med genomskinlig klack som tillverkades i Nordeuropa och England under 1500-talets slut och 1600-talets början. (Nm 219.148)

Ring av guld med beslag- och moreskornament i guld mot svart emalj. Hög fattning med toppig turkos. (Nm 219.158)

Signetring av guld med onyx i sluten fattning, på stenen graverat vapen - sköld med bomärke inom lövverk - samt initialerna IHS. 1600-talets mitt. (Nm 219.156)

Hängsmycke av guld, föreställande Gustav II Adolf i profil, på baksidan lejon bärande ett svärd. Smycket är tillverkat av en minnespenning. Kläpp av sötvattenpärla. (Nm 76.618)

Hjärta av bärnsten. Hängsmycken får gärna en karaktär av talismaner (skyddande föremål) och bärnsten tillhör de naturmaterial som man ansåg skyddade mot bl.a. förgiftningar. Bärnstenshjärtan var vanliga dopgåvor. (Nm 160.129)

Trolovningsring av guld, sju smala skenor hakade i varandra, lås i form av två händer. I allmogemiljö har denna typ av trolovningsring använts ända in på 1800-talet. (Nm 219.167)

Armband, ett par, av prydnadsstenar i dämpade färger infattade i förgyllt silver. Trolovningssmycken, på låsen i svart emalj familjerna Stakes och Oxehufwuds vapen. Förmälningen mellan Johan S och Elisabeth O ägde rum 1635. (Nm 314.173)

Smycken med stenar i dämpade färger var mycket populära under 1600-talet. Armband bars alltid i par ända fram till mitten av 1800-talet.

Bälte av silver, med förgyllda plåtar och nedhängande kedja avslutad med en kula. De pålagda ornamenten, två händer under ett hjärta,är ett typiskt trolovningsmotiv. (Nm 219.200)
Dukatpung vävd i haute lisse-teknik, av brunt och blått silke samt silvertrådar. Dekorerad på båda sidor med anvapen, på ena sidan från fädernet och på andra mödernet, samt initialerna S B. Har tillhört Sven Lindormsson Bock af Näs (född 1598). (Nm 122.917)
Spegel avsedd att bäras i band runt midjan. Allegoriska figurer på spegelns baksida. (Nm 108.887)
Spetsar, krage och två manschetter, knypplade av guld- och silvertråd, 1600-talets mitt. (Nm 178.582)
Krage av italiensk spets, knypplad i Genua under första delen av 1600-talet. Har enligt uppgift tillhört Gustav II Adolf. (Nm 16.405)
Syskrin med inläggningar av reliefskuret ben och med nåldyna på locket. 1600-talets mitt. (Nm 249.525)
Fat av fajans, vitt, tillverkat i Delft eller Frankfurt am Main. (Nm 75.715)
Kabinettskåp av svärtat päronträ, inläggningar av ben. Graverade bilder av insekter och blommor. Tillverkat i Sverige under 1600-talets andra hälft. (Nm 10.501)
Kunglig maj:ts ordning öfver siötullen, Stockholm 1667. (Nms arkiv)

Huvudstaden nya ansikte

Ankarslutar av järn, två st. (Nm 59.344 och 135.418.)
Modell av Bondeska palatset vid Riddarhustorget i Gamla Stan i Stockholm, uppfört 1662-1673 för riksskattmästaren Gustaf Bonde, arkitekter var Nicodemus Tessin d.ä. och Jean de la Vallée. Modellen tillverkad 1917. (Nm 126.851)
Modell av "Makalös", palats uppfört 1635-1642 vid Kungsträdgården i Stockholm för fältherren Jakob De la Gardie, arkitekt och byggherre var Hans Jakob Kristler. Byggnaden brann ned 1825, den användes då som teaterlokal. Modellen tillverkad 1917. (Nm 126.852)
Takspira med vindflöjel. (Nm 198.996)
Vindflöjel med årtalet 1650, Per Brahe d.y:s initialer samt G W som betyder greve till Wisingsborg. Har troligen suttit på taket till Bogesunds slott. (Nm 219.688)
Del till portal av sandsten, kartusch. (Nm 96.823)
Dörr av ek till ytterport. Hör till portal från 1656 som suttit i huset Österlånggatan 36 i Stockholm, nu rivet. (Nm 82.514a)
Vapenkartusch av trä, med familjen Sparres vapen. Har suttit över portal till herresätet Brunnsnäs i Västergötland. Sådan utsmyckning av trä var vanlig i 1600-talets arkitektur. (Nm 62.868)

Kakel, svart, reliefpressat. Tillverkat för Skoklosters slotts s.k.biläggarugnar. (Skoklosters slott)
Modell av Bååtska palatset på Blasieholmen i Stockholm, som började byggas 1669 för riksamiralen Gustav Otto Stenbock, arkitekt var Nicodemus Tessin d.ä. Modellen tillverkad 1917. (Nm 131.558)
Modell av Ryningska palatset vid Stora Nygatan 2 i Gamla Stan i Stockholm, uppfört 1640-1644 för amiralen Erik Ryning, arkitekt var Simon de la Vallée. Modellen tillverkad 1917. (Nm 131.559)
Byggnadsdetalj av trä, herm. (Nm 24.375)
Byggnadsdetalj av sandsten, konsol. (Nm 153.015)

Trädgårdskonsten

Trädgårdskonsten var under 1600-talet intimt förknippad med arkitekturen. En barockpark är arkitektoniskt uppbyggd med de olika delarna utlagda framför huskroppen som en böljande fortsättning på husets inre och yttre arkitektur. Broderiparterr med blommor, vattenparterr med kaskader, gräsmattor och häckar följde på varandra och gav omväxling med oändlighetsperspektiv.

Tavla, spisöverstycke föreställande barockpark. Målning utförd av Johann Forchert för Tureholms slott. (Nm 183.398)
Pumpstock, av trä. Pumpstockar användes för att leda vatten från en damm till barockparkens fontäner. (Nm 184.875)
Trädgårdsurna, av järn, troligen från Svartsjö slott. (Nm 186.400a)

Trädgårdsbilder från Kungsträdgården, Jacobsdal (nuvarande Ulriksdal), Rosersberg och Drottningholm, omkring 1670.
(Foton av stick i Erik Dahlbergs Svecia antiqua et hodierna.)

Westfaliska freden 1648 (under triumfbågen)

Trettioåriga kriget avslutades med Westfaliska freden. Fredstraktaten undertecknades i Osnabrück och Münster.
Westfaliska freden, huvuddokumentet, Osnabrück 1648.
(RA. Original-traktater med främmande makter, Tyskland 8 A.)
Biskopskräkla, stav av brunpolerat trä med krön och beslag av delvis polerat och emaljerat silver, troligen från Mainz. Krigsbyte från Tyskland 1632. (SHM)
Kartbok med utländska och svenska städer, slott och befästningar. Krigsbyte från Warszawa 1656. (KrA. Handritade kartverk 12.)
Böcker, två st, del 5 och 6 ur sviten Il primo libro de canzoni spirituali av Giovanni Pellio, tryckt i Venedig 1584. Krigsbyte från trettioåriga kriget. (UUB)
Trumpetfana, polsk, målad på lila sidendamast, ursprungligen en del av ett antependium. Krigsbyte. (AM, Statens trofésamling)
Altarkors av förgyllt silver, delvis emaljerat och besatt med pärlor och halvädelstenar. Kapsel för relik av "det sanna korset". Har tillhört dômen i Halle, mellanrhenskt arbete, 1300-talets förra del eller mitt. Svenskt krigsbyte från Tyskland 1632. (SHM)
Kalk av guld och silver, med emaljerat krucifix och besatt med pärlor och ädelstenar. Under foten ärkebiskop Ernsts av Magdeburg vapen samt årtalet 1494. Okänt ursprung. Krigsbyte från trettioåriga kriget. (SHM)
Bok, Liber officialis sive agendae ecclesiae Treverensis. Tryckt i Trier 1574. Krigsbyte från trettioåriga kriget. (UUB)
Kista med årtalet 1614. (Nm 196.932)
Avskjutningsrör, mörsare, för uppskjutning av fyrverkeripjäser. Med laddstake av trä. (Skoklosters slott)
Målning, Westfaliska fredens firande i Narva den 8 december 1649.
(RA. Livonica II:171. Generalguvernören för Ingermanland och Kexholm. Skrivelse till Kgl Maj:t 20/12 1649.)
Bild av fredsmåltiden i Nürnbergs rådhus 1649. Svenska kronan bjöd på denna storartade måltid som bestod av 120 rätter i olika omgångar.
(Foto av kopparstick av Wollfgang Kilian efter Joachim Sandrarts målning från 1650.)
Bild. Vid fredsmåltiden fanns i stadens rådhus en fontän som sprutade vin ner till folket på torget nedanför. (Foto av samtida kopparstick, KB.)

Drottning Kristina, 1632-1654

Kristina förklarades myndig 1644, men drottningens kröning dröjde ända till 1650, bl.a. av ekonomiska skäl. Det gällde för den nya stormakten Sverige att visa upp en glans och en ståt som motsvarade det praktälskande 1600-talets krav. Riksregalierna var desamma sedan Erik XIVs tid, men t. ex. mantel, tronhimmel, dräkter, sadlar och vagnar beställdes från Frankrike. Ett stort antal svenska och utländska hantverkare var sysselsatta för hovets och adelns räkning.
Festligheterna i samband med kröningen varade i flera månader. Kröningen ägde rum i Stockholm, inte i Uppsala som brukligt var. Detta togs av många som ett dåligt omen. Farhågorna besannades redan 1654 då drottningen avsade sig tronen till förmån för kusinen Karl Gustav, greve av Pfalz.
Drottning Kristinas triumfbåge. På kröningsdagen färdades drottningen i procession till Storkyrkan genom tre triumfbågar av trä och målat tyg. Den största, 40 m hög och placerad på Norrmalmstorg (nuvarande Gustav Adolfs torg), var utförd av hovmålaren Nicolas Vallari. Triumfbågen var så välgjord att den stod kvar i flera decennier.
Utställningens triumfbåge är en förminskad kopia av Vallaris verk, så som det återges i Erik Dahlbergs Svecia Antiqua et Hodierna från 1670-talet (se foto på kolonnbas).

I monter:

Målning av festprocession. Kopia av okänd konstnär efter den från Frankrike inkallade "hovdekoratören" Nicolas Vallaris skisser till kröningsupptåget Lycksalighetens Ähre-Prach med text av Georg Stiernhielm. "Carousell utaf Drottning Christina den 24 dagh Octobris 1650", framförd i Stockholm några dagar efter kröningsceremonin.
Åtta av elva separata bilder, akvarell på papper. (DTM)
Minnespenning, "Christina utkorad Drottning efter faderns död 1632". (Nm)
Minnespenning, "Christinas tillträde som fullmyndig Drottning till regeringen den 7 december 1644". (Nm)
Minnespenning, "Westfaliska freden afslutad mellan Sverige, Frankrike, Romerska Kejsaren och Tyska Furstarne i Osnabrück och Münster den 14 (24) October 1648, samt fredens exekution fulländad i Nürnberg i Juni 1650". (Nm)
Minnespenningar, tre st, "Drottningens kröning i Stockholms storkyrka den 20 October 1650". (KMK)
Till kungliga kröningar, födslar och begravningar har man från Gustav Vasas tid och framåt präglat särskilda kast- och minnesmynt av silver eller guld. En del kastades verkligen till "det gemena folket" under processionen, men de flesta har haft karaktären av minnes-medaljer för utdelning under lugnare former.

Bild föreställande drottning Kristinas tronavsägelse i Uppsala den 6 juni 1654. Lavering av Erik Dahlberg.
(RA. Erik Dahlbergs saml. C1 C2 nr 38. Kartavd. m:a form.)
Drottning Kristinas tronavsägelse undertecknad i Uppsala den 6 juni 1654. (RA. Statsrättsliga urkunder nr 25C.)
Musikinstrument s.k. pochette d'amour, med stråke. Ett praktinstrument tillverkat av Thomas Edlinger i Augsburg 1676. Av sköldpadd och elfenben, prydd med små inlagda rubiner, granater och rosenstenar. Pochetter (av *poche* = franska för ficka) användes framför allt av dansmästarna vid furstehoven när de senaste modedanserna skulle läras in. (Musikmuseet)
Noter ur danssvit komponerad av Pierre Verdier, fransk musiker i den ensemble som drottning Kristina inkallade till hovet. (UUB)
Porträtt av drottning Kristina, utfört av David Beck 1650. Olja på duk.
(Foto av original i NM.)

Bilder på monterns baksida:

1. "Hörseln", en allegori, av den franska kopparstickaren Abraham Bosse (1602-1676). (Foto av original i NM.)
2. **Festscen med hovteater,** Rom 1634. (Foto av original i KB, Tessinska saml.)
3. **Dansscen** från det franska hovet, av Abraham Bosse (se ovan under 1).
(Foto av original i NM.)
4. **Porträtt av Andreas Düben** (1590-1662), kapellmästare hos drottning Kristina. Drottningen inkallade franska, italienska och tyska musiker för att ge svenskt musikliv en internationellt hög standard. Fiolmusik började framföras i Sverige vid denna tid. Ett flertal medlemmar ur familjen Düben efterträdde varandra som ledare för hovkapellet.
(Foto av original i Statens porträttsamling.)
5. **Porträtt av René Descartes** (Cartesius) (1596-1650), troligen utfört av David Beck 1649 eller 1650. Descartes var fransk filosof och matematiker. Han var en av de vetenskapsmän som drottning Kristina inbjöd till Sverige, kom till Stockholm 1649 och avled också här.
(Foto av original i KVA.)
6. **Porträtt av Magnus Gabriel De la Gardie** (1622-1686), greve, fältmarskalk, riksmarskalk, riksskattmästare, ambassadör, riksråd m.m. samt en av landets största godsägare. Han betraktades som en fulländad hovman med begåvning och tilldragande utseende.
(Foto av stick ur Svenskt Pantheon, 1906.)
7. **Porträtt av Georg Stiernhielm** (1598-1672), "den svenska skaldekonstens fader". Han författade diktverket Hercules och skrev även texterna till festprocessionen vid drottning Kristinas kröning.
(Foto av stick ur Svenskt Pantheon, 1906.)
8. **Porträtt av Olof Rudbeck d.ä.** (1630-1702). Svensk vetenskap uppmuntrades. Universitetsläraren, naturforskaren, arkeologen m.m.
Olof Rudbeck var en mycket framstående och mångsidig vetenskapsman, främst verksam i Uppsala. (Foto av stick ur Svenskt Pantheon, 1906.)

9. **Dansmästaren**, kopparstick av Bonnart, som visar hur man traktera-de den lilla dansmästarfiolen, pochetten.
(Foto ur Romain Goldron: Die glanzvolle Musik des Barocks.)

"Medh wederbörligh Process och Högförnämligt medhfylie"

Berlock i form av Gustav II Adolfs likkista, silver, graverad dekor.
Miniatyrbild av trä föreställande kungen. (Nm 219.196)
Modell av Riddarholmskyrkan i Stockholm. (Nm 134.978)
Kistdekoration med text "Herman Rexin & Christina Martensdotter Ao 1689". (Nm 121.796)
Kistdekoration av driven koppar, tillverkad för Tage Totts begravning 1658 i Börringe kloster. (Nm 24.316)
Bild av Gustav II Adolfs likprocession vid utfärden från Wolgast 1633.
(Foto av kopparstick i KB.)

Karl X Gustav, 1654-1660

Till höger före ingången:

Bild av de svenska trupperna inför tåget över Stora Bält. Lavering av Erik Dahlberg. (RA. Erik Dahlbergs saml. C1 C2 nr 58. Kartavd. M:a form.)
Bild av Karl X Gustav till häst. Kopparstick av Sandrart efter original av D. K. Ehrenstrahl. (Foto av stick ur Svenskt Pantheon, 1906.)

19. TÅGET ÖVER BÄLT 1658

Tre-pundig kanon, av brons, tillverkad av Meyers gjuteri i Stockholm 1665. (AM)
Transportsläde för kanon. (Nytillverkad efter Erik Dahlbergs lavering, se ovan.)
Häst som gått ned sig i isen. (Tillverkad av Eva Rahmqvist.)

20. FRED OCH KRAFTSAMLING - PÅBUD OVANIFRÅN

Försvenskningen

Dokument, del av fredstraktaten från Roskilde avseende Bohuslän, daterad den 24 februari 1658.
(RA. Originaltraktater med främmande makter, Danmark 15E.)
Kungligt namnchiffer av trä, Karl XIs namnchiffer samt årtalet 1689. Har suttit i Löderups kyrka i Skåne. Som ett led i den på 1680-talet intensifierade försvenskningskampanjen av Skåne byttes de danska riksvapnen i kyrkorna ut mot svenska. (Nm 17.545)
Bok, Barne-Biblia, tryckt i Stockholm 1642. (KB)
ABC-bok, tryckt 1664. (KB)
Del av dörromfattning, herm, av trä, från borgarhus i Helsingborg. (Nm 24.375)
Skåp med skuren datering 1622, tillverkat i Danmark och med senare inskrift på svenska. (Nm 265.332, gåva av Vännerna.)

Under montern med böcker ligger kopior av några sidor ur en dansk ABC-bok som inte längre fick användas. (Rekvisita)

Reduktionen - konfiskering och sparpaket modell 1680
Karl XI, 1660-1697

Kassakista av järn, från 1600-talet. (Nm 51.195)
Kopparmynt (tio st) och kopior av **silvermynt** (tretton st). (KMK)
Kassaskrin av järn, från 1600-talet, tre st. (Nm 14.148, 26.028, 93.277.)
Bilder av gods indragna till kronan.
(Foton ur Erik Dahlbergs Svecia Antiqua et Hodierna, 1670-talet.)
Bild av Karl XI till häst i slaget vid Lund 1676. Oljemålning av D. K. Ehrenstrahl. (Foto av original i NM.)
Porträtt av Magnus Gabriel De la Gardie (1622-1686).
(Foto av stick ur Svenskt Pantheon, 1906.)
Förteckning över Magnus Gabriel De la Gardies egendomar, uppgjord inför reduktionen. (RA. Köpegodskontoret M FVI:149.)

Hantverk och handel

Utrustning för hemtillverkning av läder:
Narvjärn (Nm 220.148), **räcknagel** (Nm 50.676), **räckspade** med årtalet 1689 (Nm 92.134).

Byskomakarens utrustning:
Låda för skomakarens verktyg (Nm 148.530), **kniv** (Nm 148.531), **falsben** av järn (Nm 148.533), **tång** (Nm 148.532), **skoläster**, tre st (Nm 131.028-131.030), **skomakarslända** (Nm 26.787), **skotråd** med "svinborst" i ändarna (rekvisita).

Utrustning för hemtillverkning av textilier:
Vävlunor med årtalet 1649 (Nm 104.288), **sländten** och **sländtrissa** (Nm 15.617 och 13.086), **linsticka** s.k. herkul med årtalet 1652 (Nm 13.237).

Byskräddarens utrustning:
Strykjärn med årtalet 1653 (Nm 147.463), **skräddarsax** med årtalet 1667. (Nm 91.600).

Målkärl:
Kappe, volymmått av trä, med Karl XIs namnchiffer. (Nm 17.280)
Måltunna av ek, justerad av Jakob Low 1688. (Nm 131.232)

Indelningsverket och det ständiga rusthållet

Uniform för drabant, från 1680-talet. (AM)
Modell av boställe för kapten. (AM)
Rotekista med Karl XIs namnchiffer. (AM)
Rotekista (långsmal), av furu. Har tillhört soldattorpet nr 838 vid Södermanlands regemente. (Nm 131.581a)
Kavallerivärja, 1680-90-tal. (AM)
Gevär, hjullåskarbin, modell 1695. (AM)
Ritning över boställe för löjtnanter, fänrikar och kornetter. (AM. Kopia av original i KrA.)
Stadsplan över Karlskrona. Upprättad 1683 av Erik Dahlberg och C. M. Stuart. (KrA. SFP Sverige Karlskrona nr 23.)

Kyrkan, skolan och bonden

Kyrkklocka från Trehörna kyrka, Östergötland, gjuten 1697. (Nm 85.150)
Skampall från Kungsör, med målad datering "Anno 1689 den 12 december". (Nm 41.599)
"Tjufpall" från Junsele sn, Ångermanland. (Nm 74.195)
Straffstock från Våthults sn, Småland. (Nm 30.378)
Fattigbössa från Saxtorps sn, Skåne. (Nm 47.232)
Relief av målat trä föreställande Yttersta Domen. (Nm 24.246)
Kollektbössa av trä, från Hamra kyrka, Gotland. (Nm 130.980)
Mynt. (Kopior, KMK.)
Bok, 1686 års kyrkolag, tryckt i Stockholm 1687. (KB)
ABC-bok med bönen Fader Vår på lapska med parallell svensk text. Tryckt i Stockholm 1667. (UUB)
Bok, 1695 års psalmbok, tryckt i Stockholm 1697. Blått sammetsband med silverbeslag. Psalm nr 374 är Den blomstertid nu kommer ... (Nm 77.306)
Bok, katekes tryckt 1691. (KB)

Bibel, den s.k. Karl XIIs bibel, tryckt 1703. (Nms bibliotek)
Glasögonfodral av trä, med årtalet 1690. (Nm 3.691)
Glasögon med fodral, sent 1600-tal. (Nm 99.982)

Årder från Svartarps sn, Småland. (Nm 178.936)
Skära från Djursdala sn, Småland. (Nm 17.160)
Hängskåp från Skrukeby sn, Östergötland, ca 1700. (Nm 40.392)

Häxprocesserna

Protokollsbok förd av trolldomskommissionen i Västernorrland 1674-1675. (RA. Äldre kommittéer 183 vol. 1.)
"Kapten Elins trolltyg", föremål tagna som bevismaterial av Göta hovrätt på 1720-talet. En kvinna, "kapten Elin", var anklagad för trolldom. (Nm 159.384-159.389.)
Almanacka med dagboksanteckningar från åren 1671-78 gjorda av bonden och länsmannen Mats Ersson Norrman i Mora. (Nms bibliotek)
Bild av häxbränning i Mora socken 1670. (Foto av tyskt kopparstick.)

21. STORMAKTENS UNDERGÅNG

Dagbok, taffeltäckare Johan Hultmans minnen från åren i Karl XIIs tjänst, troligen nedtecknade på 1730-talet. "I Jesu nampn enfalldige doch sanfärdige annotationer och anmärkningar öfver ... Carl XII:tes ... hjeltebedrifter." (RA. Manuskriptsamlingen vol. 38.)

Svartråtta (Rattus rattus). (NRM)

Nödmynt, 1716-19, Karl XII. (Kopior)

Skottet vid Fredriksten 1718

Citat ur anonym ögonvittnesskildring, eventuellt avgiven av Philippe Maigret, fransk officer i svensk tjänst.

1700-talet

KNUTPUNKT 1700-TAL

Två figurer. (Tillverkade av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)
Kanna, tenn, 1730. Tillverkad av Michel Gerber, Stockholm. (Nm 11.406)
Tranlampa av järn, från Bohuslän. (Nm 94.163)
Psalmbok, tryckt 1698. (Nms bibliotek)
Mynt och sedlar: Nödmynt, Karl XII; 1/6 öre, Karl XII; 1/2 och 1 öre, Ulrika Eleonora och Fredrik I; (samtliga rekvisita); myntsedlar från 1717, (två st) (Nm 22.573); plåtmynt 1/2 daler silvermynt, Ulrika Eleonora (Nm 55.945); plåtmynt 1 daler silvermynt, Karl XII (Nm 56.247); plåtmynt 4 daler silvermynt, Fredrik I (Nm 57.285a).

22. DE FYRA STÅNDEN

Präster

Perukstock. (Privat ägo.)
Peruk (Nm 219.873), **mössa** (rekvisita).
Prästkrage. (Nm 56.892b)
Portabel nattvardsutrustning. Kalk och paten av tenn i fodral av trä. Från Vätö kyrka, Uppland. (Nm 53.265)
Skrin, målad plåt. (Nm 96.699)
Psalmbok klädd med röd sammet, tryckt 1739. (Nms bibliotek)
Psalmbok, tryckt 1723. (Nms bibliotek)
Skrivdon av tenn, pennställ, sandströare och bläckhorn. (Nm 133.098)
Kungörelser, två st, från Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, 1738. (Stockholms stadsarkiv)
Biblar, två st. (Nms bibliotek)
Saltkar av porslin. (Nm 184.312)
Bestick, kniv och gaffel med mässingskaft, i läderfodral. (Nm 94.323)

Glas. (Nm 130.184)
Tallrik, fajans. (Nm 27.738b)
Vinkanna, tenn. (Nm 139.824)
Ljusstake, mässing, gjuten. (Nm 101.935)
Krucifix. (Nm 56.642)
Porträtt av Daniel Juslenius (1676-1752), biskop i Skara.
(Skara dom-kapitel)
Bakgrundstyg, kläde. (Rekvisita)

Bönder

Spade, skodd med järn. (Nm 157.575)
Grep, självvuxen. (Nm 104.039)
Lie. (Nm 124.027)
Skära. (Nm 198.444)
Slaga. (Nm 187.800)
Smörask från Dalarna. På locket årtalet 1763. (Nm 101.280)
Räfsa. (Nm 233.864)
Skrin, s.k. fästpigeskrin, från Västra Vingåkers sn, Södermanland.
(Nm 2.314)
Ljushållare. (Nm 126.847)
Gåspenna. (Rekvisita)
Fullmakt till riksdagen 1738 för Olof Håkansson.
(RA. Riksdagsacta, R 5184.)
Ljusstake, smidesjärn. (Nm 36.683)
Skål, svarvad. (Nm 56.026)
Skedar, tre st, av trä. (Nm 58.221, 58.222 och 109.654.)
Gästabudsknivar, två st, hopfällbara. (Nm 28.542a, 44.485.)
Dryckeskanna, av trä, laggad. (Nm 45.962)
Malsten i skål, använd för malning av kaffe. (Nm 73.871)
Smörform, trä. (Nm 174.517)
Smörstämpel med lejon, med årtalet 1771. (Nm 85.242)
Smörstämpel, rund. (Nm 46.445)
Häckla. (Nm 99.407)
Slända. (Nm 18.032)
Porträtt av Olof Håkansson (1695-1769), talman i bondeståndet. (NM)
Bakgrundstyg, valkat ylletyg. (Rekvisita)

På kortväggen:

Skäktträ, målat, fästmansgåva med årtalet 1744. (Nm 209.926)
Skäktträ, omålat. (Nm 129.757)
Linfäste, fästmansgåva, med texten "Tänk på dön å på den sidsta domen". (Nm 155.696)

Sekreta utskottet ("nyckelhålet" mellan montrarna):

Hatt, 1700-tal. (Nm 80.241)
Mössa, 1700-tal. (Nm 221.318)
Föremålen symboliserar anhängarna av de politiska partierna som kallades för "hattar" respektive "mössor".

Borgare

Hammare. (Nm 141.750)
Såg, spännsåg, från Ovanåkers sn, Hälsingland. Med årtalet 1735. (Nm 59.757)
Skråkista från 1737, för klensmedsämbetet i Stockholm. (Nm 16.320)
Tång. (Nm 180.813)
Putshyvel med årtalet 1753. (Nm 141.749)
Bördsbrev för Isak Boberg, daterat 1726. (Nms arkiv)
Putshyvel med årtalet 1739. (Nm 86.439)
Bestick med etui av läder. (Nm 43.861)
Ljusstake, tenn. (Nm 101.102)
Kritpipa. (Rekvisita)
Tallrik, tenn. (Nm 133.485)
Glas. (Nm 41.377)
Glas med inskriptionen "Sup lagom". (Nm 45.935)
Bägare, tenn, på kulfötter och med lock. (Nm 18.083)
Käpp med silverknopp. (Nm 87.553)
Mynt, franska och ryska. (KMK)
Sedlar. (Kopior av original i KMK.)
Kanna, tenn. (Nm 9.363)
Mortel, trä, med stöt. (Nm 99.542)
Vävspännare. (Nm 200.060)
Kofta för dam, blått siden. (Nm 179.519)
Brödnagg s.k. långplåt, med årtalet 1774. (Nm 26.213)
Kaffepanna. (Nm 126.980)
Pepparkvarn med årtalet 1751. (Nm 36.433)
Kaffekvarn. (Nm 92.963)
Sängvärmare, mässing. (Nm 72.021)
Perukstock. (Nm 93.058)
Peruk. (Rekvisita)
Kam. (Nm 53.941)
Porträtt av Peter Aulævill (1677-1757), justitieborgmästare i Stockholm 1731, målat av J. H. Scheffel. (SSM)
Bakgrundstyg, nytryck av mönster daterat 1739 ur Berchska samlingen, Nm. (Rekvisita)

Adel

Puderpustar, två st. (Nm 9.273, 59.551.)
Perukstock. (Nm 260.097)
Peruk. (Rekvisita)
Mansväst med ärmar, av brunt mönstervävt siden.
(Nm 173.616, gåva av Vännerna.)
Gevär, med flintlås, jaktvapen från tidigt 1700-tal. (Nm 59.751)
Riksdagsordningen från 1720, tryckt 1723. (RA)
Värja, tillhört överste Christer Boije, död 1751. (Nm 63.258)
Pulpetskrin, alrotsfanér med målad insida. (Nm 184.349)
Vapensigill, tillhört friherre G. A. Hjärne (1715-1805). (Nm 39.023)
Brev från fröken Grill till hennes bror. (Nms arkiv)
Plånbok av rött siden. (Nm 1.656)
Skrivdon, porslin. (Nm 68.019)
Skospännen för man, ett par, silver med guldbeläggning och bergkristaller.
Tillhört kommerserådet Niklas Sahlgren (1701-1776). (Nm 146.096)
Skålar för salt och peppar, ostindiskt porslin, Thamska vapenservisen.
(Nm 248.399c)
Bestick av silver, med fodral. (Nm 25.043)
Tallrik med familjen Ehrenpreis' vapensköld. (Nm 53.146)
Vinglas med ingraverad adlig krona, två st. (Nm 8.870, 56.982)
Karaff, glas. (Nm 79.873)
Fat, ostindiskt porslin, Thamska vapenservisen. (Nm 248.399b)
Gult sidentyg, tillverkat vid Zakarias Fagerlunds sidenfabrik,
Stockholm. (Nm 190.546)
Ljusstakar av silver, ett par. (Nm 112.560)
Bägare på kulfötter, silver. (Nm 164.536)
Skospännen för man, ett par, med bergkristall och blå stenar.
Tillhört kommerserådet Niklas Sahlgren (1701-1776). (Nm 146.095)
Krukor av blå/vit fajans, två st, Rörstrand. (Nm 96.450)
Spegel i silverram, med familjen Grills vapen ingraverat. Stämplad Haag
1725. (Nm 310.443)
Manschett för kvinna, s.k. engageant, broderad. (Nm 81.407b)
Flaska för luktvatten, horn, med årtalet 1732. (Nm 30.366)
Flaska för luktvatten, horn. (Nm 102.626)
Flaska för parfym, elfenben, i form av en man klädd i 1700-talsdräkt.
(Nm 279.690)
Etui, tredelat, pärlemor. (Nm 43.355)
Etui med drivna och graverade ornament, med 13 olika verktyg.
(Nm 74.531)
Ring av guld, med miniatyrporträtt av 1700-talsklädd man. (Nm 314.141)
Burk för smink. (Nm 85.246)
Solfjäder. (Nm 5.050)
Örhängen, ett par, bergkristall med flera kläppar av färgat glas.
(Nm 29.908)

Etui, emaljerat och förgyllt. (Nm)
Flaskor, två st, ostindiskt porslin. (Nm 210.001)
Kedja, s.k. châtelaine, av stål, med flaska, kam, murslev, signet, kniv m.m. (Nm 67.543)
Kam. (Nm 25.556)
Porträtt av Arvid Horn (1664-1742), statsråd, lantmarskalk och adelns talman. (Privat ägo)

Två **figurer**, tiggarbarn.
(Tillverkade av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)

23. NAMNSTÄMPELN

Adolf Fredriks namnstämpel.
(RA. Föremålssamlingen. Kungliga sigillstampar, namnstämplar nr 31.)

24. STORA DALDANSEN - BÖNDERNAS UPPROR

Vänster monter:

Budkavle från 1743. Påklistrat papper med text som manar till uppror och samling, skriven av upprorsledaren Gustav Schedin. Från Hedemora sn, Dalarna. (LRK)
Bardisaner, två st, beslagtagna vid Daluppproret 1743. (LRK)
Gevär. (AM)
Bönderna plundrade militära tygförråd på bardisaner och gevär.
Bytrumma från Dalarna, använd vid marschen till Stockholm 1743.
(AM. Statens trofésamling.)
Trumpinnar. (AM)

Höger monter:

Hemgjorda vapen, beslagtagna vid Daluppproret 1743:
Pikar, skaftade lieblad, spikklubbor. (LRK)

25-26. NATURALIEKABINETTET
Nytta och förnuft - Nytta och nöje

Sexkantig monter:

Figur föreställande Carl von Linné (1707-1778).
(Vaxdocka från Madame Tussaud's vaxkabinett i London, deponerad i NRM.)

Skåp 1 - Carl von Linné

Hylla 1
Herbarieblad med riddarsporre, ur Linnés herbarium. (NRM)
Herbarieblad med vallmo, ur Linnés herbarium. (NRM)

Hylla 2
Herbarieblad med linnea, ur Linnés herbarium. (NRM)
Herbarieblad med ölandstok, ur Linnés herbarium. (NRM)

Hylla 3
Anteckningsbok i skinnband. (Linnémuseet)
Gåspenna. (Rekvisita)
Trädgårdskniv. (Linnémuseet)
Förstoringsglas som tillhört Carl von Linné. Sign. F. Berk & Son, Stockholm. (Nm 218.304)
Bok, Systema Naturae, Linnés avhandling från 1735, detta exemplar tryckt 1748. (Nms bibliotek)

Skåp 2 - Carl von Linné

Porträtt av Linné i lappdräkt. (Linnés Hammarby)

Hylla 1
Lapptrumma. (SHM. Deponerad på Linnémuseet.)

Hylla 2
Strösockersked som tillhört Linnés dotter Sara Christina. (Nm 86.144)
Servett, linnedräll, har enligt traditionen tillhört Linné. (Nm 115.078)
Tedosa, ostindiskt porslin, har tillhört Linné. (Nm 86.141)
Skål, porslin, ur Linnéservisen. (Linnémuseet)
Smultron. (Rekvisita)
Teckning, utkast till vapensköld, egenhändigt tecknad av Linné. (Nm 18.557)
Gåspenna. (Rekvisita)
Käpp, märkt C V L 1737, har enligt traditionen tillhört Linné. (Nm 81.918)
Fjärilar, skalbaggar. (Rekvisita)

Skåp 3 - Linnés lärjungar

Föremål hemförda från Marquesasöarna av Anders Sparrman (1748 - 1820), som deltog i James Cooks resa i Söderhavet och Södra ishavet 1772 - 1775.

Yxa av basalt. (Folkens museum)

Hylla 1
Porträtt av man från Marquesasöarna. (Folkens museum)
Handskrift av Anders Sparrman. (Nm 22.059)
Glaspärlor. (Folkens museum)
Halsprydnad av trä, prydd med röda ärter. (Folkens museum)

Hylla 2
Huvudprydnad, flätad bindel av kokosfibrer, prydd med ett runt musselskal och fjädrar. (Folkens museum)
Stöt av basalt. (Folkens museum)

Skåp 4 - Lärjungarnas resor

Karta över Linnés lärjungars resor.

Hylla 1
Jordglob, tillverkad av Anders Åkerman, Uppsala. (KVA)
Himmelsglob, tillverkad av Anders Åkerman, Uppsala. (KVA)
Evighetskalender, förgyllt silver, rött skinnfodral. (Nm 151.464)

Hylla 2
Herbarieblad med kvist av tebusken Thea sinensis. (NRM)

Skåp 5 - Norrlands kolonisering

Målning, "Bondelyckan", texten som romantiserar bondelivet anses vara skriven av Olof von Dalin. (Nm 37.512)
Spade, från Norrbotten. (Nm 151.507)
Modell av renost. (Nm 227.892c)
Samekniv. (Nm 18.680)

Skåp 6 - Norrlands kolonisering

Hylla 1
Jordbruksmodeller som tillhört Kungl. Lantbruksakademien:
Norrlandsplog (Nm 400.135), **hacka** (Nm 400.817), **spade** (Nm 400.732), **norrlandsrist** (Nm 400.271), **skära** (Nm 400.818), **lie** (Nm 400.827), **mjölkpall** (Nm 400.238).

Hylla 2
Barkbröd, mönstrat, från Lima sn, Dalarna. (Nm 98.692a)
Bark, från Jämtland. (Nm 67.286)
Barkbröd, från Härjedalen. (Nm 9.674)

Skåp 7 och 8 - Naturalier och kuriosa

Porträtt av Adolf Ulrik Grill, akvarell av Elias Martin från 1795. (NRM)
Porträtt av Anna Johanna Grill, akvarell av Elias Martin från 1795. (NRM)
Lejon, marockanskt. (NRM)

Skåp 9 - Naturalier och kuriosa

Hylla 1
Fisk, s.k. tryckarfisk; **knaggrocka; svärd** från svärdfisk (samtliga NRM).
Snäckor. (Rekvisita)

Hylla 2
Preparat i sprit:
Livmoder från mullvad, med foster; **skorpion; tvåhövdad orm; orm; kantnål** (samtliga NRM).

Skåp 10 - Naturalier och kuriosa

Hylla 1
Flygsimpa. (NRM)

Hylla 2
Hajtand, fossil, utställd som "draktand"; **gallstenar**, två burkar; **kameleont** i sprit; **kuskus**, pungdjur från Nya Guinea och Australien, i sprit; **fladdermus** i sprit; **lodjurstunga** i sprit; **sköldpaddsskal** (samtliga NRM).

Skåp 11 - Jonas Alströmer

Dräkt som burits av Jonas Alströmer. Rock, väst och byxor av skuren och oskuren sammet, från 1760. (Nm 105.181)

Skåp 12 - Alingsås manufakturverk

Hylla 1
Bok, Icones Plantarum Medicinalium, J. J. Plenck, Wien 1789.
(KVAs bibliotek)
Potatismodeller, sju st, tillverkade efter "noler" som vuxit på Skansen 1992. (Nm 318.251)
Ask, av gråpapp. (Nytillverkad efter modell i Berchska samlingen, Nm 17.648:B.330.)
Flaskor, två st, med "Angora Camel-hår", resultat av Alströmers korsningar mellan importerade angora-getter och getter av svensk ras.
(Berchska saml. Nm 17.648:B.305, B.306.)
Flaska med spunnet "Camel-garn". (Berchska saml. Nm 17.648:B.309.)

Hylla 2
Ullprover från Alingsås ullmagasin. Uppsatta på ark av Lorens Wolter Rothof 28 oktober 1754. (Berchska saml. Nm 17.648:B.336.)
Tygprover, fyra st, kläde vävt i Alingsås.
(Berchska saml. Nm 17.648:B.125, 127-129.)
Sidenband, vävda i Alingsås av fabrikören Sven Lendahl.
(Berchska saml. Nm 17.648:B.157, p.1.)

Hylla 3
Prydnadspapper, tillverkade i Alingsås (samtliga i Berchska samlingen, Nm):
Helark, grönmönstrat, "klistermålat papper". (B.838)
Halvark, grönt marmorerat, "Turkiskt papper med iblandat guldspån". (B.821)
Halvark, guldpapper eller brokadpapper. (B.827)
Helark, marmorerat i rött, blått m.m., "Turkiskt papper". (B.828)

Skåp 13 - Av svensk tillverkning

I bakgrunden:
Tyg, tvåfärgad sidendrouget. En våd, flera meter lång. Tillverkad 1762 av Anders Dahlmansson i Stockholm. Etikett från Stockholms Hall med blyplomb. (Nm 239.913)
Tygprov, gult broscherat siden. Inslaget av svenskt silke framställt vid Drottningholm. Mönstret ritat av Jean Erik Rehn.
(Berchska saml. Nm 17.648:B.341.)

Hylla 1
Kanna av glas, tillverkad vid Henriksdals glasbruk i Småland. Dekor med namnen Heinrich Heller och Anna Lisa Loo. (Nm 40.344)
Pokal med lock, av glas, tillverkad vid Kungsholms glasbruk, Stockholm. Slipad dekor, på ena sidan generallöjtnant Reinhold Johan von Lingens vapen (adlad 1743, friherre 1764, gift 1743), på andra sidan hans hustrus, Anna Christina Flygarell, vapen, en bevingad häst. (Nm 195.994)
Vinglas, graverad och förgylld dekor, tillverkat vid Kosta eller Limmareds glasbruk i Småland. (Nm 43.606)

Hylla 2
Kaffekanna, fajans med blå dekor, Rörstrand 1767. (Nm 77.461)
Terrin, fajans med polykrom dekor, Marieberg 1765. (Nm 74.435)

Framför hylla 2
Tapetfragment, vitt med rankmönster. Blocktryck på kraftigt handgjort papper, 1770-talet, från Drottningholmsteatern. (Nm 241.328b)
Vaxdukstapet, imiterande sidenmönster. Målad och schablonerad på väv av hampa, 1730. Från Adlerskogs säteri, V. Eneby sn, Östergötland. (Privat ägo)

Skåp 14 - Anders Berch

Hylla 1
Mönster för kattuntryck, blocktryck på papper, handkolorerat. (Berchska saml. Nm 17.648:B.1216.)
Flaska med "Berbice Bomull", bomull från ett distrikt i Guyana, Sydamerika. (Berchska saml. Nm 17.648:B.253.)
Flaska med råsilke. (Berchska saml. Nm 17648:B.272.)
Flaska med "Helsinge-lin". (Berchska saml. Nm 17.648:B.180.)
Fajansplattor med provmålning, Rörstrand 1758. (Berchska saml. Nm 17.648:B.746-747.)
Bok, "Inledning til almänna hushålningen", av Anders Berch, tryckt 1747. (Nms bibliotek)

Hylla 2
Tygprover, franskt siden för herrdräkter, 1700-talets mitt. (Berchska saml. Nm 17.648:B.14.)
Tygprover, svenskt siden och silkesammet, 1700-talets mitt. (Berchska saml. Nm 17.648:B.13.)
Tygprover, ostindiska sidentafter, 1700-talets mitt. (Berchska saml. Nm 17.648:B.8.)

Hylla 3
Tygprover, kamgarnsvävnader s.k. kalminker, England, sannolikt Norwich, 1700-talets mitt. (Berchska saml. Nm 17.648:B.12, p.55.)
Tygprover, kamgarnsvävnader s.k. kamlotter, England, sannolikt Norwich, 1700-talets mitt. (Berchska saml. Nm 17.648:B.12, p.13.)
Tygprover, kamgarnsvävnader s.k. tobiner, England.
(Berchska saml. Nm 17.648:B.15.)

Skåp 15 till 17 - Ostindiska kompaniet

Modell av ostindiefararen Kongas. (Sjöhistoriska Museet)
Snäckor. (Rekvisita)

Skåp 18 - Ostindiska kompaniet, ostindiskt porslin

Stora kvantiteter kinesiskt porslin infördes till Europa under 1700-talet. Efter 1731, när det svenska Ostindiska kompaniet bildades, blev sådant porslin en bruksvara även i vårt land. Dekor och modeller anpassades efter de västerländska beställarna.

Hylla 1
Fat i förgrunden, blå/vitt. (Nm 205.237)
Fat i bakgrunden. (Nm 248.391)

Hylla 2
Terrin med familjen Gyllenborgs vapen. (Östasiatiska museet)

Hylla 3
Saltkar, två st, med familjen Grills vapen. (Nm 266.758, gåva av Vännerna.)
Kaffekoppar med fat, två st, med familjen Grills vapen. (Nm 266.752, 266.753, gåva av Vännerna.)
Tedosa med familjen Grills vapen. (Nm 266.759a, gåva av Vännerna.)
Kaffekopp med fat, med familjen Gruners vapen. (Nm 19.135a)
Tekanna med familjen Gyllenborgs vapen. (Nm 77.263a,b)
Sockerskål med lock, öron i form av fantasidjur. Med familjen Gyllenborgs vapen. (Nm 77.263e)
Tallrik med familjerna Gyllenborgs och Wrights vapen. (Nm 100.930)
Djup tallrik med familjen Nordencrantz' vapen. (Nm 61.029)

Hylla 4
Kopp med **fat.** (Nm 227.691a,b)
Saltkar, två st. (Nm 42.119a,b)
Sandströare. (Nm 53.603)
Mockakoppar med **lock,** tre st. (Nm 37.937-938, 131.736a,b)
Tekanna. (Nm 29.841)
Mindre fat, elva st. (Nm 131.734g-l, 227.688i,j,l, 227.689-690)

Flat tallrik, åtta st. (Nm 29.841, 32.344, 45.792a,b, 205.232a,b, 205.233a,b)
Skålar, fyra st. (Nm 30.544, 131.733a,b, 205.234a)

Skåp 19 - Författare

Hylla 1
Bild av "Rosenstein på gamla dar, sedd av en illvillig betraktare". Akvarell, ev. av Carl Theodor Löwstädt. (NM)
Nils von Rosenstein (1752-1824), son till den berömde läkaren med samma namn (se skåp 28), var Svenska akademiens förste sekreterare. Livet igenom höll han fast vid upplysningens principer, utan att förfalla till intolerans mot oliktänkande. Hans största egna insats var "Talet om upplysningen", tryckt 1793.

Bok, Swenska sprätthöken av Carl Gyllenborg (1679-1746), utkom första gången 1737, detta exemplar tryckt 1749. (Nms bibliotek)
Den snobbige sprätthöken är en komisk standardfigur i det tidiga 1700-talets litteratur i hela Europa. Politikern och författaren Gyllenborgs komedi är en svensk version.

Kalender av trä, för 124 år. (Nm 291.600)

Hylla 2
Bok, Poetiska arbeten del 2 av Olof von Dalin (1708-1763), tryckt 1783. (KB)
Olof von Dalin var poet, hovman och sekreterare i Kungliga Vitterhetsakademien. Med sin träffsäkra stilkonst bidrar han mer än någon samtida till att förmedla och popularisera den äldre upplysningens idéer.

Skrivställ skänkt av Gustav III till Svenska akademien. (Svenska akademien)
Gåspennor, två st. (Nm 275.027)

Hylla 3
Böcker, tre st, Johan Henrik Kellgrens samlade skrifter band 1 - 3, tryckta 1796. (KB)
Bok, Sinnenas förening och Mina löjen, av Kellgren, tryckt i Lund 1786. (KB)
Johan Henrik Kellgren (1751-1795) är det gustavianska skedets ledande kulturpersonlighet: diktare, kritiker och idédebattör. I dikten "Mina löjen" (1778) satiriserar han över adel, präster, lärdomspedanter och poeter. Säkraste vägen till berömmelse var att skriva för teatern. Kellgren vann Gustav IIIs ynnest och de skrev fem sceniska verk tillsammans.

Evighetskalender av silver, rund. (Nm 3.237)
Glasögon, sign "Ionas Schwartz Wonhaft Infurth 1749", med fodral av trä. (Nm 68.374)
Scenbild ur operan "Drottning Christina". Akvarellerad konturetsning av Louis Jean Desprez. (NM Z12/1951)

Hylla 4
Bok, En critic öfver critiker, av Thomas Thorild (1759-1808), tryckt 1791. (Nms bibliotek)
I boken vänder sig Thorild mot Kellgren som kritiker. Thorild betraktar sig själv mer som filosof än poet. Hans stridsskrifter blev en epokgörande proklamation för författare att fritt skapa sitt eget formspråk.

Förstoringsglas. (Nm 291.949)
Porträtt, författaren Carl Gustaf af Leopold (1756-1829),gouache av N. Lafrensen d.y. (NM)
Blad med utdrag ur dikt skriven av Leopold "Till ... baron Armfeldt i anledning af hans utväljande till Directeur af Svenska akademien". (Nm 18.602)
Minnesbok i rött skinn, har tillhört Carl Gustaf af Leopold. (Nm 58.631)
Carl Gustaf af Leopold efterträdde Kellgren som Gustav IIIs litteräre medarbetare och övertog dennes vakthållning mot "mörkrets makter". Sin främsta insats gjorde Leopold för svensk språkvård och rättstavning.

Porträtt, Bengt Lidner (1757-1793), kopparstick av A. U. Berndes. (KB)
Bok, Bengt Lidners Samlade arbeten, tryckt 1796. (KB)

Hylla 5
Teckning av Johan Tobias Sergel, "Dechaux fait la lecture à la cour", föreställande Gustav IIIs lektör Dechaux läsande högt för hovet, samtliga åhörare har somnat. (Kopia av original i NM. 609/1875.)

Skåp 20 - Bellman

Hylla 1
Musikalbum (tillägnat fru Palmstedt), med akvarell av Elias Martin "Födelse; Dagen firad i Fiskar; Stugan" föreställande Carl Michael Bellman (1740-1795) i fiskarstugan vid Drevviken, Huddinge.
Text på första bladet med bläck: "Bellman emottager makarna Palmstedt till deras sommarställe vid Dreviken. Cantate daterad 28 jan 1792 ord Bellman Musik Kraus." (KB)
Glas. (Nm 67.538)

Hylla 2
Glasflaska, grön. (Nm 258.006)
Glasflaska, brun. (Nm 9.989)
Glas, liggande. (Nm 41.377)
Kritpipa. (Nm 27.278)
Solfjäder, har tillhört Bellmans hustru Lovisa Ulrika Grönlund. (Nm 67.234)
Kompass i form av luta. (Nm 151.434)

Hylla 3
Cittra eller citrinchen, tillverkad i Hamburg ca 1695. Köpt av Johan Arnold Bellman. (SSM)
Bok, Fredmans epistlar av Carl Michael Bellman, tryckt år 1790. (KB)

Skåp 21 - Konstnärer

Elias Martin, Johan Tobias Sergel och Carl August Ehrensvärd, tre geniala konstnärer - en målare, en skulptör och en tecknande konstfilosof - var trots stora olikheter förenade i en livslång vänskap. De anslöt sig till de på 1700-talet rådande internationella smakriktningarna men behöll ändå en genuin svenskhet.

Bild, "Sympathien" (ett resesällskap gör paus för att "kasta vatten"), akvarell av Elias Martin (1739-1818). (Nm 306.411)

Hylla 1
Teckning av Johan Tobias Sergel (1740-1814), "Gustaf III, åm mårgonen när han komm i mitt atelier". (Kopia av original i NM. 514/1885.)
Förstoringsglas med fodral. (Nm 68.848)
Gåspennor. (Rekvisita)
Teckning av Carl August Ehrensvärd (1745-1800), Gustav III som räv. (Kopia av original i NM. 209/1968.)
Medaljong, 1733, av medaljkonstnären Johann Carl Hedlinger (1691-1771). Frånsidan med inskriptionen ΛΑΓΟΜ, grekiska för ordet "lagom", det ord som Hedlinger gjorde till sitt valspråk. Måttlighet var en dygd utmärkande för stoicismen, filosofin på modet under frihetstiden. (KMK)

Hylla 2
Brev till Pehr Tham från Johan Tobias Sergel med teckning av honom själv modellerande Gustav IV Adolfs byst. (Konstakademien)
Retuscheringsjärn, har tillhört Sergel. (Nm 10.192)
Bok, "Pehr Hörbergs lefernes beskrifning, författad af honom sjelf", utgiven av Per Daniel Amadeus Atterbom (1790-1855), tryckt 1817. (Nms bibliotek)

Pehr Hörberg (1746-1816) började som hantverkare och dekorationsmålare i Småland. Efter en kortare tids studier vid konstakademien för Pilo och Sergel blev han en flitigt använd kyrkomålare. Hans bilder har en naiv egenartad stil, uttrycksfull i komposition och färg.

På väggen:
Tuschteckning av Carl August Ehrensvärd. (Nm 76.594b)

Skåp 22 - Erotica

Både Sergels teckningar och Linnés föreläsningar vittnar om en glad och sympatisk inställning till erotiken, det frimodiga och självklara i att det här är fråga om ett "nöje för man och qwinna".

Hylla 1
Tuschlaveringar av Johan Tobias Sergel (kopior av original i NM):
Samlagsscen med fem figurer. (NM Z60/1957)
Prästen och flickan, "Christlig förmaning". (NM Z18/1957)

Hylla 2
Tuschlaveringar av Johan Tobias Sergel (kopior av original i NM):
Prästen och flickan. (NM Z20/1957)
Prästen och flickan, "la celebration du sacrement". (NM Z22/1957)
"Phallos tyglas av två kvinnor." (NM A452/1982)

Hylla 3
Manuskript, "Om sättet att tillhopa gå", sexualföreläsningar av Carl von Linné, anteckningar förda av en Linnélärjunge. (Privat ägo)
Glasflaska i form av penis. (Nm 39.947)
Fruktsamhetssymbol, s.k. priapus, av trä och sämskskinn. (Nm 69.250)

Hylla 4
Glasflaska i form av penis. (Nm 58.272)
Damstrumpor. (Nm 192.192)
Strumpeband. (Nm 4.159)
Damsko. (Nm 209.310)

Skåp 23 - Adolf Fredriks fysiska kabinett

Kung Adolf Fredriks instrumentsamling är ett uttryck för det stora intresse för de exakta vetenskaperna som växte fram under frihetstiden.

Porträtt av Adolf Fredrik, kopia gjord av Ulrika Pasch efter L. Pasch d.y. 1768. (Grh)

Hylla 1
Hadley's oktant, tillverkad av Daniel Ekström ca 1745, Stockholm. (KVA)
Laterna magica, tillverkad av J. L. Koch ca 1750, Berlin.
Med målade glasbilder. (KVA)

Halvhylla
Universalsolur, tillverkat av Daniel Ekström ca 1750, Stockholm.
Soluret har kompass, fotskruvar och lod för att kunna ställas rätt. Timskalan är ställbar för att kunna anpassas på olika breddgrader. (KVA)

Bottenhylla
Gruvnivelleringsinstrument, tillverkat av J. Z. Steinholtz ca 1755.
I låda. (KVA)
Magneter, tillverkade av Daniel Ekström, Stockholm. Med lådor. (KVA)

Skåp 24 - Lovisa Ulrika

Porträtt av drottning Lovisa Ulrika, kopia gjord av Ulrika Pasch efter L. Pasch d.y. 1768. (Grh)

Hylla 1
Schackbräde som tillhört Lovisa Ulrika. (Nm 86.881)
Schackpjäser. (Nm 113.799)

Hylla 2
Tittskåpsteater, "Praesentation eines Theatralischen Aufzugs N.6", bestående av sju handkolorerade grafiska blad av Martin Engelbrecht (1684-1756). (DTM)
Miniatyrkikare. (Nm 165.319)
Bok, Kongl. Svenska Vitterhetsacademiens handlingar 1755 Första delen. (Vitterhetsakademien)
En föregångare till Svenska akademien var den av drottningen år 1753 stiftade Vitterhetsakademien. Akademien skulle bl.a. frambringa "en ren smak, ett städat tänke- och höfsat skrivesätt".

Hylla 3
Låda med insekter, 1700-tal. (Bergianska stiftelsen)
Silkekokong och silketråd, från Kanton vid Drottningholms slott. (Nm 254.384)
Silkefjäril och larv (Bombyx mori). (Entomologiska föreningen)
Tygprov, silkekokonger, basilisk. (Rekvisita)

Skåp 25 - Kvinnor kunde

"Du föds med vett och drift, med känsla och begär / och kvinnan liksom man fullkomlig mänska är" (Nordenflycht). 1700-talets upplysningsfilosofer var de första som talade om människors lika värde och uppmuntrade till nytänkande även om kvinnans ställning.

På väggen:
Bild, "Risbadstugan", gravyr av J. Gillberg 1755. (NM)

Hylla 1
Bok, Witterhetsarbeten Del 2 av Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718-1763). I denna bok ingår den vemodigt resignerade kärleksdikten "Öfver en hyacint" som hon skrev under sitt sista levnadsår, då hon övergivits av sin älskade, den unga rousseauanen Johan Fischerström. (Privat ägo)
Bok, Utvalda arbeten, av Hedvig Charlotta Nordenflycht, tryckt 1774. I boken ingår Fruentimrets försvar, emot J. J. Rousseau, medborgare i Genève. Inlägget är svar på Rousseaus "Lettre à d'Alembert sur les Spectacles" (1758), där han angriper Paris' vittra damer. (Nms bibliotek)
Bok, Qwinligt tankespel för åren 1748-50, tryckt 1750. (Nms bibliotek)
Blomkruka, av glas. (Nm 78.475)
Hyacint. (Rekvisita)

Hylla 2
Första kvinnliga medlemmen av Kungliga Vetenskapsakademien var Eva Ekeblad, f. De la Gardie, (1724-1786). I Vetenskapsakademiens handlingar för 1748 anmäldes att "fru Grefvinnan Ekeblad ... har gjort åtskilliga nya försök att nyttja potatos i synnerhet till stärkelse och puder ... Att bränna brännvin av potatos är även försök gjort och till Kongl. Vetenskapsakademien insänt".

Böcker, två st, Kungliga Vetenskapsakademiens handlingar för åren 1748 och 1752. (Nms bibliotek)
Vetenskapsakademiens handlingar hade stor betydelse som upplysnings- och populärvetenskaplig litteratur för den bildade allmänheten. De översattes till tyska och blev "den svenska andens röst i Europa".

Dosa, av silver. (Nm 125.600)
Svandunsvippa. (Rekvisita)
Brännvinsflaska. (Nm 40.019)
Brännvinsglas. (Nm 206.024)
Spillkum, av fajans. (Nm 28.710)

Halvhylla
Anna Maria Lenngren (1754-1817) skrev under flera år brödtexter i Stockholms Posten, där hon blev kollega till Kellgren. Hon skrev i en etablerad genre där hon drev med tidens standardidéer. Hon uppmanades att ge ut sina samlade skrifter men avböjde blygsamt. "Skalde-försök" gavs ut postumt 1819 i strängt gallrat urval.

Bläckhorn, har tillhört Anna Maria Lenngren. (SHM)
Fickur, av guld, har tillhört Anna Maria Lenngren. (SHM)
Miniatyrporträtt föreställande Anna Maria Lenngren. (Grh)
Dikt, "Höstvisa", odaterad. (Nms arkiv)

Bottenhylla
Bok, Hjelpreda i Hushållningen för unga Fruentimber, av Cajsa Warg (1703-1769), utgiven år 1755, detta exemplar tryckt 1765. (Nms bibl.)
"Hushållsvetenskaper äga uti sig själva mycken behaglighet; ju högre insikt och mer möda därvid användes, ju större besparing och tillräckligare utkomst märker man vid de håvors nyttjande, som till människans bärgning förlänta äro." Ur Cajsa Wargs företal till sin bok. "Man tager vad man haver" har aldrig stått i kokboken utan "man tager om man så hava kan", vilket inte är riktigt detsamma. 1772 översattes boken till tyska och 1822 kom den fjortonde upplagan.

Bakelseformar, tre st, av koppar. (Nm 67.853, 101.873 och 249.599.)
Pastejform, av koppar (liten rund). (Nm 205.754)

Skåp 26 - Vetenskap

Modellflygplan enligt ritning från 1716 av naturvetenskapsmannen och mystikern Emanuel Swedenborg (1688-1772). Drivanordning "luftåror" med spännfjädrar på undersidan. (TM)
För första gången anges här de viktigaste principerna för ett flygplan: ett fast bärande plan, ett sittrum och framdrivningsorgan. Swedenborg har själv skrivit, att det är lättare att tänka sig en sådan apparat än att utföra den i verkligheten "ty dertil fordras större kraft och mindre tyngd än som finnes i enn menniskokropp".

På väggen
Ritning över Trollhätte kanal, av Emanuel Swedenborg. (KrA)

Hylla 1
Bok, Räkne-konst av Anders Celsius, tryckt 1769. (Nms bibliotek)
Solur med kompass, av trä, sign. "E. Ch. Stockert". (Nm 151.444)
Böcker, fyra st, Kungl. Vetenskapsakademiens handlingar. (Nms bibliotek)

Hylla 2
Modell av kakelugn. (Nm 16.156)
Bok, Samling af beskrifningar på åtskilliga eldstäder inrättade til besparing af Wed, tryckt 1767. (UUB)
Carl Johan Cronstedts och Fabian Wredes revolutionerande kakelugnskonstruktion med kanalsystem hade det nationalekonomiska nyttoperspektivet att spara ved som syfte. Landet fick en värmekälla som gjorde svenska hem till de bäst uppvärmda och ventilerade i Europa.

Tryckkokare, uppfanns redan i slutet på 1600-talet, vidareutvecklades i nyttans tjänst på 1700-talet. (KVA)
Bok, Kungl. Vetenskapsakademiens handlingar för 1780. (Nms bibliotek)
Magnet, tillverkad av Daniel Ekström, med låda. (KVA)

Bottenhylla
Modeller, Christopher Polhems (1661-1751) mekaniska alfabet. (Uppsala universitet)
Bok, Daedalus hyperboreus. Blankstötskonsten vid Stora Kopparberg, tryckt 1716. (UUB)
Bok, Kort berättelse om de förnämsta mechaniska inventioner, tryckt 1729. (Nms bibliotek)

Skåp 27 - Vetenskap

Hylla 1
Teleskop, från 1736. (Nm 58.609)
Anamorfoskop, med tillhörande bilder i pergament. (KVA. Wilckes saml. 1796.)

Hylla 2
Mikroskop, från 1700-talets första hälft. (Nm 83.570)
Blåsrör, i instrumentlåda, tillhört kemisten Torben Bergman (1753-1784). (Uppsala universitet)
Bok, Chemische Abhandlung von der Luft und dem Feuer, av Carl Wilhelm Scheele (1742-1786), tryckt 1777. Boken handlar om Scheeles epokgörande upptäckt av syret. (KVAs bibliotek)
Solur med kompass, av trä, sign. "RS /1700/ AUTOR". (Nm 151.448)

Hylla 3
Lins. (Nm 246.046)
Mineralsamling, i askar och glas, tillhört kemisten Torben Bergman (1735-1784). (Uppsala universitet)
Magneter, tillverkade av Daniel Ekström ca 1750, med tillhörande lådor av mahogny. (KVA)
Solur med kompass, av mässing, med inskrift "ad Elevationem Poli 65 Grad 4 Minuter", sign. "Philip Jacob Thelot". (Nm 81.157)
Böcker, Kungl. Vetenskapsakademiens handlingar. (Nms bibliotek)

Skåp 28 - Läkarvetenskapen

Hylla 1
Bok, Underrättelse om barns sjukdomar och deras botemedel, av barnläkaren Nils Rosén von Rosenstein (1706-1773), 3 uppl. tryckt 1771. (Nms bibliotek)
Bok, Hus- och reseapoteque, tryckt i Stockholm 1772. (Nms bibliotek)
Böcker, fyra st, Kungl. Vetenskapsakademiens handlingar. (Nms bibliotek)
Modell av människoöga, isärtagbar. (KVA)
Modell av människoöra, av vax, isärtagbar. (KVA)
Apotekskärl. (Nm 42.044f, 42108a,b, 64.663.)
Rosenstein och Linné var de svenska läkare som nådde störst ryktbarhet i utlandet under 1700-talet. Detta århundrade betecknar i viss mening ett genombrott för läkekonsten i Sverige.

Hylla 2
Elektricitetsmaskin. Denna typ användes av kyrkoherden i Släps sn, Halland, Gustav Fredrik Hjortberg (1724-1776), upplysningsman, medlem i Kungl. Vetenskapsakademien. Elektricitetsmaskinens hemlighetsfulla kraft gav patienterna en upplivande stöt. (Nm 78.445)
Amputationsinstrument, två knivar och en såg. (Medicinhistoriska museet)
Plansch, ur Encyklopedien 1751-1772. (Nms bibliotek)
Magneter, Messemer ca 1750, använda vid medicinska experiment och i ockulta sammanhang. (KVA)

I monter:

Figur av vax, föreställande dvärgen Bébé, längd 104 cm.
Var utställd i Lovisa Ulrikas naturaliekabinett på Drottningholms slott.
(Statens konstmuseer)

27. DET GUSTAVIANSKA RUMMET - ETT SVENSKT HEMIDEAL

Rumsinredning, sal med paneler, dörrar, dörröverstycken och väggfält från 1780. Från ett hus i hörnet av Olofsgatan 10 och Adolf Fredriks Kyrkogata 7 i Stockholm, nu rivet. Väggfälten är kopior gjorda på 1930-talet. Rummet hade ursprungligen tre fönster. (Nm 114.653, 152.243.)
Kakelugn. (Nm)
Porträtt av justitieborgmästaren Carl Fredrik Ekerman, borgerskapets talman vid 1773 års riksdag och hans hustru Maria Catharina Falk, målade 1779 av Anders Eklund, olja på duk, ovala. (Nm 151.811-812)
Porträtt av okända personer, målade av Olof Arenius (1701-1766), olja på duk, rektangulära. (Nm 50.090-091)
Spegellampetter, två st. (Nm 262.974a,c)
Kristallkrona. (Nm 246.639)

Slagbord. (Nm 187.814)
Stolar, sex st, signerade E. Holm, stolmakare.
(Nm 207.902, gåva av Vännerna.)
Tebord av trä, med fajansbricka, har tillhört Carl von Linné. (Nm 86.131)
Rullgardiner, lampstrumpa, band och **bandrosetter** för tavlor. (Rekvisita)

Det dukade bordet:

Bord, mahogny. (Nm 209.423)
Duk, linnedamast. (Nm 219.736)
Servetter, linnedamast. (Nm 219.737)
Tallrikar, fajans, Marieberg 1774. (Nm 135.222-223)
Tallrik med ostron, fajans, Marieberg 1775. (Nm 74.440)
Glas, graverade. (Nm 85.526a,b)
Knivar med silverskaft, två st. (Nm 265.519)
Gafflar, silver, två st. (Nm 191.254)
Uppläggsskedar, silver, två st. (Nm 81.727, 184.072)
Karott med lock, tenn. (Nm 179.575)
Värmetallrik, tenn. (Nm 150.833)
Soppterrin med lock och fat, tenn. (Nm 51.691)
Bordssyrtut med fyra flaskor, glas och silver. (Nm 300.766)
Bordsuppsats för uppläggning av frukt, sötsaker m.m., flintgods.
(Nm 49.338)
Uppläggsfat, tenn. (Nm 133.222)
Såssnipa, fajans, Rörstrand 1772. (Nm 57.812)
Ljusstakar, tenn, ett par. (Nm 86.866)
Mat: ostronskal, hamelstek med gurksås, kanderade violer, rosenblad, rostade mandlar, makaroner (små maränger), kringlor. (Rekvisita)

Serveringsbordet:

Bord, målad furu. (Nm 217.092)
Duk, linnedamast. (Nm 190.022)
Glasköljare, koppar. (Nm 211.992b)
Glas, för dessertvin. (Nm 131.110a,d)
Fruktskål, fajans, Marieberg 1771. (Nm 74.444)
Flaskställ, silver. (Nm 218.074)
Flaska, glas. (Nm 49.069a)
Sopptallrikar, fajans, Marieberg 1765. (Nm 75.168)
Sopptallrikar, fajans, Marieberg 1771. (Nm 77.422)
Skedar, silver, två st. (Nm 256.102a,b)

På golvet:

Vinkylare, tenn. (Nm 71.633)
Flaskor, två st. (Nm 72.015f, 129.977)

Måltiden, en middag i september kl. 3 på dagen:
1. Färska ostron.
2. Soppa (i tennterrinen)
3. Hamelstek (kastrerad gumse) med gurksås (på fatet).
Grönsaksstuvning (i tennpannan på värmefatet).
4. Färska frukter från drivhus och äppelträdgård.
5. Kanderad frukt, kanderade violer och rosenblad,
rostade mandlar, makaroner (små maränger) och kringlor.
Tre sorters vin.

28. REVOLUTIONEN I SVERIGE

Långa montern, från vänster:

Biljett från Marie Antoinette till Gustav III. (RA. Gallica vol. 520.)
Protokoll, från Sekreta utskottets möte 19 augusti 1772.
(RA. Frihetstidens utskottshandlingar, R 3563.)
Glas, "revolutionsglaset", använt av Gustav III när han offentligt tackade Livgardet för hjälpen han fått vid revolutionen i augusti 1772.
(Svea Livgarde)
Ring, revolutionsring från 1772. (Nm 229.150, gåva av Vännerna.)
Ring, revolutionsring från 1772, inskrift i guld "D 21 AUG 1772". (LRK)
Handling, Förenings- och säkerhetsakten 3 april 1789.
(RA. Statsrättsliga urkunder nr 62.)
Gryta, koppar. (Nm 227.817)
Hare. (Rekvisita)
Gevär. (Nm 76.874)
Krutpung av läder, med benpip och träpropp. (Nm 171.676)
Kruthorn av kohorn, med årtalet 1735. (Nm 74.675)
Bild, Gustav IV Adolf med fötterna i vatten. (Kopia av NM 97/1936.)
Handling, Gustav IV Adolfs tronavsägelse 23 mars 1809.
(RA. Statsrättsliga urkunder nr 66.)
Handling, Regeringsformen 1809. (RA. Statsrättsliga urkunder nr 68.)

På dörren:

Porträtt av Gustav III, pastell, okänd konstnär. (Nm 34.375)
Flagga, den franska Tricoloren. (Rekvisita)

Hörnmontern:

Dräkt som tillhört Axel von Fersen, sydd i Paris ca 1785.
(Nm 154.745, gåva av Vännerna.)
Bilder, två st: "Obduktionen i Qvidinge prästgård" och "Giftblandningen för Carl August", 1810. Akvarell, konstnär okänd.
(Finlands nationalmuseum)
Bild, "Fersens död". Akvarell, konstnär okänd. (Finlands nationalmuseum)
Brev från hovkamrer Lars Fredrik Norstedt 21 juni 1810, om Fersenska mordet. Innehållande ett stycke av Fersens sönderslitna kappa. (KB)
Miniatyrporträtt av kronprins Karl August, målat av Carl Fredrik von Breda. (Nm 111.844)
Bild, Karl Augusts död på Kvidinge hed 1810. (Nms arkiv)

29. SKOTTET PÅ OPERAN

Porträtt föreställande mamsell Arfwidsson, målat av Lorens Pasch 1789. (Nm 77.241)
Ritning från Gustav IIIs operahus, scenbild av Carl Fredrik Adelcrantz. (RA. Överintendentsämbetet, Ps 138:18.)
Bild, mordet på Gustav III, akvarellerat kopparstick av J. G. Friedrich. (KB)
Notblad med "Plaisir på Grönsöö", musiken som spelades då skottet mot kungen föll. (Privat ägo)
Varningsbiljett till Gustav III från överstelöjtnant Lilliehorn. (RA. Samlingen kungliga och enskilda autografer m.m.)
Väggpanel från Gustav IIIs operahus, byggnaden revs 1896. (Nm 74.189)
Dödsmask, Gustav III. (Nm 47.752)
Taburett från Gustav IIIs operahus. (Nm 71.962)
Länstol. Enligt traditionen bars den skjutne kungen i denna stol. (Nm 206.287)
Väst, siden, har tillhört Jacob Johan Anckarström. (Nm 90.563)
Protokoll fört vid obduktionen av Gustav III. (RA. Konselj- och kabinettsprotokoll. Inrikes civilärenden 1791-92.)
Hårlock från Gustav III. (Nm 34.390)
Handling, Anckarströms bekännelse. (RA. Svea hovrätt, huvudarkivet E VI b1 vol. 31.)
Bild, Anckarström i halsfängsel, färglagt kopparstick, konstnär okänd. (KB)
Bild, Anckarström på väg till avrättningsplatsen, kopparstick, konstnär okänd. (KB)
Logebarriär från Gustav IIIs operahus. (Nm 74.199)
Gallerverk, förgyllt trä, från Gustav IIIs operahus. (Nm 74.200)
Dörrar, skulpterat trä, från Gustav IIIs operahus. (Nm 74.208)

30. FINLAND FÖRLORAS

Hörnmontern:

Uniformsjacka, blått kläde, för officer vid Västgöta linjedragonregemente, m/1805. (AM)
Uniformsbyxor, vitt kläde, ca 1800. (AM)
Halsduk, kartuschväska med rem, **sabelkoppel, epåletter, knutskärp, kraghandskar, ridstövlar med klacksporrar**, allt från 1806-1811. (AM)
Sabel för officer vid kavalleriet, med balja, ca 1800. (AM)
Uniformsmössa med vapenplåt och kordong, för dragon, m/1805. (AM)
Skjorta, troligen för manskap vid Hälsinge regemente, m/1757, modellexemplar. (AM)
Handling, traktat från freden i Fredrikshamn 1 oktober 1809.
(RA. Originaltraktater med främmande makter, Ryssland 44 B.)
Tavla, "Vaktombyte på Sveaborg 6 maj 1808". Akvarell, konstnär okänd. (Finlands nationalmuseum)
Trepaneringsinstrument. (Medicinhistoriska museet)
Teckning, von Döbelns egenhändiga teckning från trepaneringen 1791. (KrA)

31. EN FRANSMAN SOM KUNG

Handling, Karl XIIIs adoptionsakt för kronprins Karl Johan, daterad 5 november 1810. (RA. Statsrättsliga urkunder nr 80.)
Hårlock av Karl XIV Johan, i ram. (Nm 156.795)
Kurirbricka buren av friherre Carl Otto Mörner då han som kurir besökte Frankrike med uppdrag att skaffa Sverige en kronprins. (Nm 22.554)

1800-talet

32. FREDEN, VACCINET OCH POTÄTERNA

Potatisåkern:

Potatiskorg, potatishacka, gödselgrep.
(Rekvisita, arrangemang Leif Johansson, Skansen.)

Fondmålning som visar en mellansvensk bygd med nyodling, beteslandskap och skog. (Original Per Lindroos.)

Monter:

Dagbok, förd av bonden Gustaf Persson. (Värmlands museum)
Modeller, plog (Nm 400.095), harv (Nm 400.309).
Medaljer, tio st, från olika hushållningssällskap och Kungliga Lantbruksakademien. (Nm)
Sked, silver, belöning från Stockholms Läns Hushållningssällskap. (Nm 311.503)
Sädesprover, från Kungliga Lantbruksakademien. (Nm)
Ärter, foderärt och kokärt. (Rekvisita)
Skulptur av ko, trä. (Nm 307.505)
Mantalslängd, från Östergötlands län 1813. (RA. Länsräkenskaper.)
Kvitton, tre st, på potatis utdelad till fattiga och medellösa 1846. (RA. Tureholms gårdsarkiv, E 7055. Hemman och torp under Tureholm och Ösbyholm. Västerljungs undsättningskommitté.)
Barkbröd, två st. (Nm 53.402c, 134.181b)

Stugmontern med födelsescen:

Vagga (Nm 142.875), **trähäst,** leksak (Nm 108.807), **kista** (Nm 88.819), **vägghylla** (Nm 143.412) med bibel och psalmbok (Nms bibl.), **golvur** (Nm 177.489), **säng** (Nm 162.054), **sängkläder** (rekvisita), **stol** (Nm 246.867), **bord** (Nm 160.712).

Figurer föreställande Beata Nilsdotter som med bistånd av en hjälpkvinna föder sitt andra barn, Beata, i augusti 1831. Storasyster Anna-Maria, 2 år, står bredvid. (Tillverkade av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)

Vaccinering och förlossning:

Förlossningsverktyg, har tillhört Charlotta Christina Höök (1836-1899), barnmorska i Södertälje stad och landsförsamling. (Torekällbergets museum)
Rapport från instrumentförlossning för Anna Maria Holm, år 1839, Björneborgs bruk, Visnums sn, Värmland. (RA. Sundhetskollegium, E 16A:1.)
Fodral med bestick för smittkoppsympning, belöning till vaccinatör. (Medicinhistoriska museet)
Duk, linne, använd vid förlossning. (Nm 183.410)
Bild, "Vaccineringen", målning av Bengt Nordenberg 1846. (Foto i Nms arkiv.)

33. FÖRETAGSAMHET OCH RÖRELSE

Resandet före järnvägen (monter på stugans gavel)

Karta över segelleden mellan Stockholm och Göteborg, 1845. (Nms arkiv)
Skjutsklubbor, två st. (Nm 11.539, 63.238)
Inrikes pass, två st. (Uppsala landsarkiv)
Gästgivardagbok från Hallna, Västergötland, april 1842. (Nms arkiv)
Modell av postdiligens. (Nm 234.959)
Biljett för diligensen Gävle - Stockholm 1861. (Nms arkiv)
Milstolpe, järn, från Karl XIIIs tid. (Nm 80.493a)
Bild, "Gästgiveri", lavering av Fritz von Dardel. (Foto av original i NM.)

Järnvägsinvigning

Bevingat hjul, stora riksvapnet, lokskyltar från 1856 och 1874, **väggur** (samtliga Järnvägsmuseum).
Bakgrundsbild, "Invigningen av nya stambanan mellan Stockholm och Uppsala", september 1866. Teckning av K. A. Ekvall. (Original i Järnvägsmuseum)
Film, "Tåget kommer". (Kopia av bröderna Lumières film. "L'arrivée d'un train en gare de la Ciotat". Original i Centre National de la Cinématographie, Frankrike.)
Tidtabell för Sveriges statsbanor 1899, tryckt på bomullstyg. (Nm 313.406)

Skyltar, fyra st, emaljerade. (Järnvägsmuseum)
Aktieteckningslista. (Nms arkiv)
Biljetter. (Nms arkiv)
Porslin, Gustavsbergs "Svea", samt glas, från järnvägsrestaurang. (Järnvägsmuseum)
Gångbiljett. (Kopia av original i Sundbybergs hembygdsmuseum.)

Ansökningshandling, om tjänst vid järnvägen. (Nms arkiv)
Skyltar, två st, gjutjärn. (Järnvägsmuseum)
Medalj, "För verksamt biträde vid statens järnvägsbyggnader", 1862. (Nm 115.085)

På den gula husfasaden:

Lykta (nytillverkad), **brevlåda** (Postmuseum), **skvallerspegel** (Nm 179.764).

Folkskolan

Klocka. (Nm 80.239)
Förskrifttavla, för s.k. lancasterundervisning. (Nm 275.339)
Tavla, lärare som excercerar skolpojkar med käppar som gevärsatrapper, sign. V. Strandberg. (Nm 263.573)
Bild av kronprins Oskar (I), litografi. Kronprinsen var en av de ledande förespråkarna för allmän folkskola. (Nm 254.251)
Måttstav, ena sidan indelad i fot och tum, den andra i meter och centimeter. (Nm 275.946)
Fotografi av skolbarn i Säivis, Nedertorneå sn, Norrbotten, ca 1900. (Nms arkiv)
Jordglob. (Nm 182.738)
Skylt, "Ute", s.k. telegraf för lancasterundervisning. (Nm 276.464)
Korg. (Nm 237.964)
Räknebok från 1847. (Nm 275.759)
Fjäderpenna. (Nm 275.027)
Bläckhorn med sandströare. (Nm 275.048)
Glasögon med fodral. (Nm 243.134)
Betyg från Stockholms folkskolor 1887. (Nm 285.213)
Griffeltavla med griffel och hartass. (Rekvisita)
Skrivpinne (Nm 275.582) och **sandstrykare** (Nm 275.345). Barnen lärde sig forma bokstäverna i sand innan de började skriva på griffeltavla och papper.
Ljusstake. (Nm 160.222b)
Kulram. (Nm 275.029)
Bestraffningsbricka, "Skam" (Nm 275.012) och **belöningsbrickor**, "Flit och sedlighet", "God" (Nm 275.016-017) använda i lancaster-undervisning.
Tidning, Post- och Inrikes Tidningar 15 februari 1839. (KB)

Böcker (samtliga ur Nms skolsamling):
Läsebok för folkskolan. Stockholm 1873.
D. A. Sundén: Svensk språklära för folkskolan. 1886.
Sofi Almquist: Rättskrifningsövningar jämte ordlista. 1890.
Alfred Berg: Räknelära för folkhögskolor och folkskolor, med facit. 1883.
O. Swebilius: Martin Luthers Lilla Cateches med förklaring. 1855.

B. E. M. Fischier: Biblisk historia för småskolan, jemte textorden i Luthers lilla katekes samt böner och psalmverser. 1881.
C. T. Odhner: Fäderneslandets historia samt grunddragen av Norges och Danmarks historia för folkskolans lägre klasser. 1884.
I. E. Gehlin & Thor Brunius: Lärobok i geografi.
T. A. von Mentzer: Folkskolans kartbok. 1887.
H. Berg & A. Lindén: Lärobok i naturkunnighet. 1908.
Svenska akademins ordlista. 1889.

Modehandlerskan

Hårklädsel, vit tyll, röda blomblad, spets. (Nm 190.959)
Hårklädsel, vit med blå bandgarnering. (Nm 254.194)
Hårklädsel, vit tyll med gröna band. (Nm 117.193)
Tygblommor, röda och blåsvarta. (Nm 263.642)
Handskar, vita. (Nm 115.022)
Börs, röd sammet. (Nm 13.694)
Spegel, järn. (Nm 131.621)
Burk, nåletui, rutig. (Nm 123.415)
Nålhus, rutigt. (Nm 243.690)
Garnityr, ärmuppslag och rosett, röd sammet. (Nm 83.494)
Handväska, rutig. (Nm 218.183)
Visitkortsfodral, grönt och guld. (Nm 79.712)
Nålbok, rutig. (Nm 123.414)
Nyststjärna. (Nm 247.443)
Nåletui i form av ägg. (Nm 196.329)
Krage och **manschetter**, spets. (Nm 102.081)
Handskar, bruna. (Nm 115.023)
Tygblommor, vita. (Nm 263.641)
Nåletui, broderat. (Nm 107.566)

Ståndsriksdagens upplösning

Modell av likkista. (Nm 273.459)
Lyktor, två st, för likvagn. (Nm)
Putshyvel. (Nm 9.114)
Timglas, två st. (Nm 56.728, 151.315)
Bild, "Huruledes de 4 ståndena i all endrägtighet hyfla på sin Sarcofage", tuschteckning av A. C. Wetterling, 1850-talet. (UUB)
Handling, adelns omröstning om representationsreformen, 7 december 1865. (RA. Ridderskapet och adelns riksdagsarkiv, R 652.)
Bild, "Scen utanför riddarhuset den 7 december 1865".
(Foto av illustration i Ny Illustrerad Tidning 1865.)

Banken

Disköverbyggnad. (KMK)

Sparbössa. (Nm 265.959)
Fotografi av A. O. Wallenberg. (Skandinaviska Enskilda Banken)
Mynt, gardin, huvuden, palm (rekvisita).

KNUTPUNKT 1800-TAL

Två **figurer.** (Tillverkade av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)
Iskaraff, ca 1870. (Nm 244.192)
Fotogenlampa, ca 1870. (Nm 217.439)
Tidning, Ny Illustrerad Tidning från 1870. (Rekvisita)
Mynt och **sedlar:** Olika mynt från Oskar Is, Karl XVs och Oskar IIs tid (rekvisita); enkronassedlar, Sveriges Riksbank 1875, två st (Nms arkiv); tiokronorssedel, Wadstena Enskilda Bank 1877 (Nms arkiv).

34. "SÅG VID SÅG JAG SÅG ..."

Virkesstapeln:

Figur, stabbläggare (tillverkad av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad), med **axelputa** (Nm 243.343) och **stabbläggarkrok** (Nm 243.544).
Fotoförstoring, barnarbetare vid Gustafsbergs såg i Sundsvallsområdet, 1892. (Original i SCAs bildarkiv.)

Arbetarbostadens korridor, en trappa upp:

Skvallerspegel. (Nm 179.764)
Utdrag ur **mantalslängd,** 1887. (Kopia av original i SCAs arkiv.)
Pinnstolar, tvättkorg, bussarong, storväst, kängor (rekvisita).
Fotoalbum med bilder från olika sågverk.
(Rekvisita. Originalfoton i Sundsvalls museum.)

Skafferimontern:

Hylla 1
Syltkruka, glaserat stengods (Nm 219.367), **syltkrukor,** två st, glaserat stengods, Höganäs 3 resp. 5 liter (Nm 250.771-772), **sockertång** (Nm 104.726), **sockertopp** (Nm 300.485).

Hylla 2
Handlykta (Nm 152.402), **flaska,** koppar (Nm 301.177), **brödpigg** (Nm 88.060), **tillbringare,** porslin (Nm 237.950), **brödkavel** (Nm 150.289), **kruskavel** (Nm 88.147), **brödkavel** (Nm 87.872), **brödmått** (Nm 221.713), **kakform** (Nm 266.979).

Hylla 3
Sopptallrik (med fläsk), Gustavsberg (Nm 259.358), **gaffel** (Nm 240.287), **kruka**, glaserat lergods (Nm 274.982), **burk**, saltglaserat lergods (Nm 306.104), **bordskniv** (Nm 202.239), **skärbräde** (Nm 270.865), **sopptallrik** (med sill), Gustavsberg (Nm 259.358), **korg** (Nm 185.331), **skål** (med potatis) (Nm 299.594).

Hylla 4
Ölflaska, laggad (Nm 140.649), **mjölskäppa** av spån (Nm 182.125), **stäva**, laggad (Nm 93.817).

Golvet
Mjölkflaska, plåt (Nm 193.407), **kruka**, glaserat lergods (Nm 268.242), **äggkorg** (Nm 246.138), **smörkärna** (Nm 132.040), **drickestunna**, laggad (Nm 179.872). Tunnan är arrangerad som en råttfälla: Den har fyllts med vatten, ett tidningspapper med skåra i mitten har spänts över vattnet. På en pinne är fäst en ostbit, en bräda leder upp till osten.
Just som råttan ska sätta tänderna i ostbiten faller den genom tidningspapperet och drunknar. Ytterligare en **råttfälla** (privat ägo): Längst ut sitter en ostbit. Snöret i hålet håller nere en fjäder. Framför snöret finns en snara. Råttan sticker in huvudet i öglan för att bita av snöret, snaran lossnar, fjädern fälls upp och råttan halshuggs.

Köket:

Soffa (Nm 152.415), **trasmattor**, två st (Nm 214.520, 253.728), **symaskin** (Nm 295.060), **spis**, Husqvarna (Nm 298.645), **bord** (Nm 303.097, (gåva av Vännerna), **pall** (Nm 303.723), **kvast** (Nm 313.826), **diskbalja** (Nm 196.709), **stolar**, tre st (Nm 267.794a-c), **ämbar**, koppar (Nm 247.915), **skopa** (Nm 255.778), **bok**, G.T. Ohdner: Lärobok i Fäderneslandets historia, 1884 (Nms skolsamling), **fotogenlampa** (över bordet) (Nm 265.893), **fotogenlampa** med reflektor (vid spisen) (Nm 312.001), **fotogenkanna** (Nm 185.382), **korg** (Nm 138.028), **kaffekvarn** (Nm 138.753).

På bordet
Sopptallrikar, vita, Gustavsberg (Nm 259.358), **glas** (Nm 296.533), **tillbringare**, porslin (Nm 237.957), **sopptallrik** med blå dekor (Nm 279.541), **brödfat**, förnicklat (Nm 298.482), **matskedar**, tenn, tre st (Nm 195.358a-c), **matsked** (Nm 268.189), **matsked**, aluminium (Nm 251.978), **matsked** (Nm 255.035), **matkniv** (Nm 237.978).

På spisen
Stekpanna (Nm 158.176), **kaffepanna** (Nm 210.985), **skärbräda** (Nm 238.174), **slev** (Nm 238.345), **kastrull** med lock (Nm 241.227), **formar** (Nm 248.870), **gryta**, järn (Nm 248.875), **kafferostare** (Nm 213.262), **träslev** (Nm 238.346), **eldtång** (Nm 144.645), **spiselkrok** (Nm 298.645).

På och i skänken
Brödkorg, pressad plåt (Nm 263.858), **matgafflar**, sex st (Nm 235.914, 237.755, 246.754, 251.975a-b, 255.032), **bordsknivar** (Nm 125.381, 202.238-239), **kniv** (Nm 237.984), **matbestick** (Nm 233.742), **sikt** (Nm 217.960), **glas** för starkvin (Nm 262.846), **flaska** för brännvin (Nm 160.010), **ljusstake** (Nm 281.912), **psalmbok**, tryckt 1885 (Nms bibliotek).

I kryddhyllan
Hackknivar, två st (Nm 182.378), **strykjärn** (Nm 210.965), **rivjärn** (Nm 308.197), **tratt** (Nm 287.170), **kryddburkar** (Nm 209.642 och 268.241).

Vid kryddhyllan
Mjölkar (Nm 216.726), **saltkar** (Nm 216.728), **gryta**, järn (Nm 263.526).

På stolen
Strumpa för barn (Nm 171.964), **livstycke** för barn (Nm 253.711).

Handdukar, tre st, **sockor**, två par, **ved**, **blommor**, **tidning** (rekvisita).

Sågverkspatron Bünsows matsal:

Möbler, textilier, glas, porslin, bestick, prydnadssaker, kakelugn m.m. från familjen Bünsows matsal i sommarvillan Merlo. (Sundsvalls museum)
Korkmatta. (Nm 287.786)
Gångmattor. (Nm)
Kandelabrar, två st. (Nm 163.127)
Ljusmanschetter, glas, sex st. (Nm 262.826)
Fiskgaffel (Nm 303.549), **matknivar**, två st (Nm 265.830e,h), **matgaffel** (Nm 310.789), **dessertskedar**, två st (Nm 289.207a,b), **vinglas**, två st (Nm 101.980c, 296.406d).
Eldstadsgarnityr, tre delar. (Nm 163.088)
Tårta. (Nm 274.099)
Frukt. (Rekvisita)

Liten glasmonter:

Notbok, tillhört fru Allona Bünsow. (Privat ägo)
Kokbok, "Anvisning för Hushållet och Köket". (Nms bibliotek)
Äggvärmare och **bonbonière.** (Privat ägo)
Prydnadsros. (Nm 201.068)

Fotoalbum med bilder av familjen Bünsow, deras hem i Stockholm samt sommarvillan Merlo. (Rekvisita)
Stol med vinröd plyschklädsel. (Rekvisita)

35. EMIGRATIONEN

Koffert (rekvisita) med **underkjol** (Nm 190.118), **filt**, röd- och vitrandig (Nm 211.424), **blusskyddare** (Nm 231.635), **förkläde** (Nm 236.111), **daglinne** (Nm 242.734), **klänningsliv** (Nm 254.492), **näsduk** (Nm 271.451), **syetui** (Nm 301.671), **schal** (Nm 308.398), **kängor** (Nm 178.294), **borstgarnityr** (Nm 234.331), **fotografi** av Ingeborg Johnson (privat ägo).

Fönstermonter:

Handväska (Nm 234.579), **portmonnä**, rött skinn (Nm 255.733), **halmhatt** (Nm 190.469), **handskar** (Nm 262.426), **medicinflaskor**, två st, "Prinsens droppar" och "Roséns bröstdroppar" (Apotekarsocietetens museum), **psalmbok** (Nms bibl.), **näsduk** (Nm 271.451), **kam** med sköldpadinläggning (Nm 278.491), **hårborste** (Nm 256.967), **anteckningsbok** (Nm 303.183).
Utvandrarkontrakt för passagerare med Cunardlinjen, 1901. (Emigrantinstitutet).
"Förteckning över utvandrare", 1880. (Landsarkivet, Göteborg)
Järnvägskarta, Pennsylvania, 1901. (Emigrantinstitutet)
Brev, skrivna av Ingeborg Johnson till Sverige, åren 1901-1906. (Nms arkiv)
Vykort, Liverpool Station, i ram. (Privat ägo)
Bok, "Amerika-boken", resevägvisare. (Emigrantinstitutet)
Karta över den under 1860- och 70-talen mest använda rutten över Atlanten. (UUB)
Fotografier:
Cunardlinjens passagerarbåt Ivernia. (Förstoring ur P. Waldenström: Nya färder i Amerikas Förenta Stater. 1902.)
Ingeborg Johnson med kusin. (Privat ägo)
Skolan i Köinge sn, Halland. (Foto av vykort i privat ägo.)
Ingeborgs farbrors hus i Riverside, Kalifornien. (Nms arkiv)
Ingeborg Johnson. (Nms arkiv)
Ingeborg vid relingen. (Privat ägo)
Ingeborg stiger av tåget. (Privat ägo)
Ingeborg vid vattenpump, i ram. (Privat ägo)
Ingeborg på cykel i Kalifornien, i ram. (Privat ägo)

Bänk, grön. (Rekvisita)

Kajen, från vänster:

Emigrantkista som tillhört Ida Christina Falk, Wyoming, Minnesota. (Emigrantinstitutet)
Matspann, trä med järnbeslag. (Nm 122.262)
Koffert, trä och väv. (Nm 210.168)
Spånkorg. (Nm 212.031)
Kista, trä, gesällkista som tillhört Stockholms limp- och spisbröds fackförening. (Nm 239.490)
Koffert som tillhört torparsonen Johan Alfred Karlsson (1862-1928) från Norra Fågelås, Västergötland. Han utvandrade till Amerika 1885, återkom till Sverige 1891. (Nm 298.036)
Knyte. (Rekvisita)

36. UPPFINNARNA

Rund monter:

Gustaf Eriksson
Modell av den första svenska bilen. (SAAB-Scania AB)
Körkort för Hilda Norén, utfärdat 1928. (Nms arkiv)
Bilhatt (Nm 267.444), **kraghandskar** (Nm 314.655), **bilglasögon** (Nm 257.209).
Porträtt av Gustaf Eriksson (ovanför montern).
(Foto av original hos SAAB-Scania AB.)

Gustaf Erik Pasch
Säkerhetständstickor, tre paket. (Nm 265.475, 265.560, 299.310)
Bild, "Solstickspojken", av Einar Nerman. (Swedish Match AB)
Tändstickor och **askar**, nutida. (Rekvisita)
Porträtt av Gustaf Erik Pasch. (Swedish Match AB)

Jonas Wenström
Glödlampor i originalförpackning, två st. (Nm 256.247)
Bordslampa. (Privat ägo)
Glödlampa med glödtråd. (Rekvisita)
Porträtt av Jonas Wenström. (Foto av original hos ABB Support.)

Johan Petter Johansson
Skiftnyckel, en av J. P. Johanssons egna. (AB Sandvik Bahco)
Skylt, reklam för BAHCO. (Nm 281.643)
Fotografi av Johan Petter Johansson. (Original i TM.)

Sven Wingquist
Kullager, självinställande, två st. (SKF AB)
Patenthandlingar. (Kopior)
Porträtt av Sven Wingquist. (Foto av original hos SKF AB.)

Gustaf Dalén
Solventil. (Sjöhistoriska Museet)
Fyrsimulator. (Privat ägo)
Porträtt av Gustaf Dalén. (Foto av original hos AGA AB.)

Gustaf de Laval
Två de Laval-**munstycken.** (Försvarets Forskningsanstalt)
Startraket, modell. (Försvarets Forskningsanstalt)
Rymdraket, modell. (Svenska Rymdbolaget)
Porträtt av Gustaf de Laval. (Foto av original hos Alfa-Laval AB.)

Alfred Nobel
Dynamitatrapp, 1867. (Nitro Nobel AB)
Paket, "Extra-Dynamit". (Nitro Nobel AB)
Medalj, kopia av den medalj som delas ut med Nobelpriset. (Nobelstiftelsen)
Trälåda. (Nm 281.443)
Porträtt av Alfred Nobel. (Foto av original hos Nobelstiftelsen.)

37. FÖRENINGSSVERIGE

Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen
Veckotidning "Fredsfanan", årgång 20 från 1917, inbunden.
(Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen)

Nykterhetsrörelsen
Regalie, röd krage, från I.O.G.T. (Nm 314.730)
Ordförandeklubba, från I.O.G.T. (Nm 179.127)

Tjuravelsförening
Modell av tjur, trä. (Nm 307.504)
Modell av ko, tre st, porslin. (Nm 307.504, 310.472, 311.421)
Modell av gärdesgård. (Nm 403.146-149)

Kooperationen
Sockertopp (Nm 300.524), **bläckflaska,** två st (Nm 268.984, 310.592), **tvättmedelsförpackningar,** Persil, två st (Nm 301.413, 314.559), **förpackningar** med **tobak,** s.k. kardus, två st (Nm 89.184, 120.101), **flaskor** för vichyvatten, två st (Nm 259.725a,b), **ölflaskor,** två st (Nm 260.275, 270.889), **stearinljus** (Nm 300.618), **vaxstaplar,** två st (Nm 180.819, 238.405), **säkerhetständstickor** (Nm 249.207, 261.789, 265.475, 299.310). **Kaffebönor, säck, strutar, klubbor** (rekvisita).

Svenska Missionsförbundet
Biljett till invigningsfest i Betlehemskyrkan den 11 september 1910. (Sundbybergs hembygdsmuseum)
Program, framsida. (Kopia av original i Sundbybergs hembygdsmuseum.)

Syförening
Antimakass, virkad (Nm 122.078b), **strumpstickor** (Nm 237.271), **garnnystan** (Nm 280.174c), **fingerborg** (Nm 143.926), **sax** i etui (Nm 197.742).

Idrottsförening
Mössa och **tumvantar**, tillhör sportdräkt för flicka, "lappkolt", 1900-talets början. (Nm 26.711)

38. KRIGET SOM INTE BLEV AV

Häfte, "Norska armén i fält". (KrA)
Kartböcker, två st, "Reisehandbog over Norge". (KrA)
Förteckning över pålitliga personer. (KrA)
Handling, rekognoscering över Mitanderfors. (KrA)
Kartskiss, truppgruppering vid gränsen. (KrA)
Karta, skiss över arméns förflyttning. (KrA)
Harskramla med unionsflagga. (Nm 219.773)
Plåtbehållare, kokkärl m/1895. (AM)
Fälttelefon, m/1898. (AM)
Bok, "Militærkalender", norsk. (KrA)
Brev, tre st, angående leverans av livsmedel. (KrA)
Spade för infanteriet, m/1882. (AM)
Ränsel m/1895, med tältdel och del av tältstång. (AM)
Ammunitionsgördel m/1900, till gevär m/1896. (AM)
Fotografier, fyra st, visar mobilisering av svenska soldater samt bevakning och grävande av värn vid Charlottenberg, Värmland. (AM)

39. DEMOKRATINS GENOMBROTT

Skulptur, "Sov i ro", föreställande Moder Svea, av Sven Boberg. (Stockholms borgargille)
Fotografi, Gustav V talar till bondetåget. (Nms arkiv)
Handling, Gustav Vs s.k. borggårdstal. (RA. Bernadotteska arkivet.)
Rockslagsmärke, "För Konung och försvar". (Nm 282.273)
Fotografi, bondetåget 1914. (Nms arkiv)
Fotogafi, regeringen Staaff avgår 1914. (Arbetarrörelsens arkiv)

Byst föreställande Hjalmar Branting, målad gips, sign. "Adolf Jonsson 1921". (Nm 305.355)
Motion om rösträtt, framlagd av Hjalmar Branting 1911.
(Arbetarrörelsens arkiv)
Brevpress och **glasögon** med fodral, tillhört Hjalmar Branting.
(Arbetarrörelsens arkiv)

Fotografier (samtliga från Arbetarrörelsens arkiv):
Demonstration mot mjölkbrist, Stockholm 1917,
foto Axel Malmström.
Potatiskö i Stockholm 1917.
Politiska oroligheter i Stockholm 1917, två foton av Axel Malmström.
Fotografi, ryska revolutionen 1917, gata i Petrograd.
(International Magazine)

Fanor (ovanför planket). (Nytillverkade)
Affisch, "Rösträtt för kvinnor", 1912. (Kopia)
Förstasidor från Dagens Nyheter, 31 juli och 2 augusti 1914. (Kopior)
Figur, pojke som klättrar över planket. (Tillverkad av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad.)
Lyktstolpe. (Nytillverkad)

1900-talet

KNUTPUNKT 1900-TAL

Två **figurer**, vid flyttlass. (Tillverkade av Eva Rahmqvist, Gunilla och Rune Vidstige Verkstad. På lasset rekvisita.)
Kanna, porslin, Pyro av Wilhelm Kåge, tillverkad av Gustavsberg 1930-1955. (Nm 269.222)
Skrivbordslampa, 1930-tal. (Nm 307.969)
Veckotidning, Allers från 1933. (Rekvisita)
Mynt och **sedlar**: Olika mynt från Gustav Vs tid; femkronorssedel, 1935; tiokronorssedel; (samtliga rekvisita).

På balkongen:

Löpsedlar (kopior).
Affischer, tre st, och **diplom** från Stockholmsutställningen 1930 (kopior).
Klänning med tidningsmönster. (RA. Pressarkivet, föremålssamlingen.)
Fotografi av Alfhild Bernskiöld, tidningsförsäljare i Hamngatsbacken, Stockholm, 1932. (RA)
Tidningsväska, modell använd på 1930-talet. (Pressbyråns museum)

40. ACCEPTERA

Föremål i hyllan (från vänster):

Hylla 1
Tallrikar, en flat och en djup, Bungalow av Wilhelm Kåge, Gustavsberg 1931-1941. (Nm 285.132)
Servisdelar, Praktika av Wilhelm Kåge, Gustavsberg 1933. Flat tallrik, djup tallrik, karott, såskopp (Nm 258.899a-d). Tillbringare, två st (Nm 260.081)

Hylla 2
Tallrik, Aristo av Wilhelm Kåge, Gustavsberg 1933-1940. (Nm 292.251)
Kopp och **fat** samt **ask** med lock, souvenirer från Stockholmsutställningen 1930, Louise Adelborg, Rörstrand. (Privat ägo)
Tallrik, Pyro av Wilhelm Kåge, Gustavsberg 1930-1955. (Nm 269.228)
Tekopp med **fat**, Marina, Gustavsberg. (Nm 305.602)
Kaffekoppar med **fat**, två st, modell NS av Louise Adelborg, Rörstrand 1930. (Nm 252.121a,b)

Hylla 3
Telefon, bakelit, modell som kom 1933. (Telemuseum)
Askfat med skalbagge i relief, porslin, köpt på Stockholmsutställningen 1930. Rörstrand. (Nm 261.757)
Vas, fajans, glaserad i grönt, svart och lackrött. Uppsala-Ekeby, 1930-tal. (Nm 313.816)
Brännvinsplunta med "1930" ingraverat, souvenir från Stockholmsutställningen. (Nm 279.103)
Karaff med två glas, köpta på Stockholmsutställningen 1930. (Nm 282.044)

Hylla 4
Vas, lergods, glaserad i svart och lackrött. Uppsala-Ekeby, 1930-tal. (Nm 313.898)
Radioapparat, Telefunken, 1938. (Nm 281.930)

Affisch från Stockholmsutställningen 1930. (Nytryck)

Fotografier:
Stockholmsutställningen 1930, restaurang.
(Foto Axel Malmström, Nms arkiv.)
Stockholmsutställningen 1930, bostadsavdelningen.
(Foto Axel Malmström, Nms arkiv.)
Skämtteckningar. (Ur Svenska Dagbladet och Möbelvärlden.)
Badhus i Eskilstuna. (Arkitekturmuseet)
Bromma flygstation. (Foto Gunnar Lundh, Nms arkiv.)

Mattor, tre st, "Romb", "Musik" och "Cirkel", miniatyrkopior efter original av Ingegerd Torhamn utställda på Stockholmsutställningen 1930. (Galleri Jazz/Bengt Eklund)
Bord och fyra **stolar**, ritade av Gunnar Asplund på 1930-talet, nytillverkas av Källemo. (Rekvisita)
Takarmatur från 1930-talet. (FORM 1900/Janek Björklund)

Modell av hyreshus i typiskt smalhusområde i Stockholm: Hammarbyhöjden, Traneberg eller Riksby. (SSM)
Bilder:
Per Albin Hansson. (Foto K. W. Gullers, Nms arkiv.)
Alva Myrdal. (Pressens bild)
Logvägg med anslag om föreläsning av Elise Ottesen-Jensen, från hennes resa i Norrland 1938. (Foto Ateljé Riwkin, Fotografiska Museet.)
Flygbild över Sundsvall. (Foto Oscar Bladh, Nms arkiv.)
Trång bostad med sängar, 1920- eller 1930-tal. (SSM)
Plaskdamm i Traneberg. (Foto Gunnar Lundh, Nms arkiv.)
Rapport från bostadsinspektionen. (Kopia av original hos AB Stockholmshem.)
Lekande barn i Traneberg. (Foto Gunnar Lundh, Nms arkiv.)

41. EN SVENSK TIGER

Radiomontern:

Radio Orion, inköpt 1934. (Nm 279.089)
Reklamhäfte Aga. (Telemuseum)
Radio Telefunken, bakelit, 1930-tal. (Nm 292.291)
Tidningar, tre st, Populär radio. (Telemuseum)
Radio Luxor. (Telemuseum)
Radio Concerton, 1936. (Telemuseum)
Bruksanvisning, Concerton. (Telemuseum)
Ljud: Avsnitt ur Per Albin Hanssons tal på Skansen i augusti 1939; "Bohus Bataljon", 1940; Utdrag ur radions TT-nyheter 9 april 1940; "Min soldat" med Ulla Billquist, 1940. (Sveriges Radios arkiv)

Depeschbyrån:

Löpsedlar med text från TT:s eftermiddagsnyheter 9 april 1940. (Nytillverkade, underlag i RA.)
Löpsedlar från 9 april 1940. (Kopior av original i KB, RA och hos Sydsvenska Dagbladet.)
Affischer om cirkus- och musikevenemang. (Kopior av original i Lunds universitetsbibliotek.)
Skrivbord (Nm 285.871), **kontorsstol** (Nm 292.207), **termos**, Orion, (Nm 269.929), **postgiroblankettpärm** (Nm 311.564), **fickalmanacka** 1931 (Nm 265.046), **bordsalmanacka** (Nm 301.618), **skrivställ**, ebonit (Nm 305.303), brun **mapp** (Nm 287.324), **reservoarpenna** (Nm 312.041), **sigillstamp** (Nm 298.042), **sjukvårdslåda** (Nm 296.549), **gasmask** med tillbehör (Nm 302.811), **hänvisningsskylt**, "Till skyddsrum" (Nm 296.487), **tablettask**, Figaro (Nm 303.889), **ask** med **säkerhetsnålar** (Nm 296.549),

kaffesurrogat, cikoria, Doska Franck (Nm 311.746), **kristidsskor**, dam (Nm 283.385), **bottiner** (Nm 297.731), **klädkrok** (Nm 300.303).
Broschyrer: Luftskyddets ABC, 1939; Vad var och en måste veta om bombanfall, 1942. (Nms bibliotek)
Ransoneringskuponger, 1940-tal. (Nm)
Militärbrev från 1940. (Postmuseum)
Kappa (Tuxedo Secondhand) och **hatt** (rekvisita).
Kvittohäften, fem st. (Privat ägo)
Skrivbordslampa, korvsmörgås, papperskorg, tidning, gardin, övriga **småsaker** (rekvisita).
Affisch, "Allvarstid kräver samhällsanda, vaksamhet, tystnad".
(Kopia av original i Lunds universitetsbibliotek.)

Flyktingmontern:

Pass, J-stämplat, anger att innehavaren är jude.
(RA. Svenska konsulatet i Alexandria, vol. 68.)
J-stämpel. (RA. Föremålssamlingen, stämpel nr 21.)
Foton på Hertha Josias och hennes barn samt brev från Hertha till barnen.
(Ur Ingrid Lomfors bok "Breven från Hertha", 1987.)
Glasögon. (Tuxedo Secondhand)
Penna, glödlampa. (Rekvisita)

Övrigt i torgmiljön:

Vedstapel. (Rekvisita)
Fotoförstoring, lekande barn, i vedstapeln.
(Foto Stig Sundquist, 1943. Originalet i privat ägo.)
Cykel. (Privat ägo)
Affisch, "Finlands sak är din", 1940. (Kopia av original i KB.)
Bioaffisch samt **foton**, två st, från filmen "Kalle på Spången", 1939.
(Filminstitutet)
Affischskåp. (Mambo Media AB)
Taklampor. (Rekvisita)
Löpsedeltavla med löpsedel från Dagens Nyheter.
(Byts efter dagens datum. Rekvisita)

Biografen:

Lampetter, tre st, 1930-tal, från biografen Scala, Haparanda.
(Kjell Furberg, Werldfilm)
Högtalare, två st, 1950-tal, från biografen Rigoletto, Stockholm.
Ej tidstypiskt, under 1930- och 40-talen hade man bara en högtalare, oftast gömd bakom bioduken. (Kjell Furberg, Werldfilm)
Biografstolar, neonskylt. (Rekvisita)
Affisch, Försvarslånet, 1940. (Kopia av original i Lunds universitetsbibliotek.)
Filmslinga med reklam och klipp ur journalfilmer från beredskapstid.
(TVs och Armé- och Flygfilms arkiv.)

42. SKÖRDETID

"Kom och köp konserverad gröt"

Montern speglar den köpglädje som blev följden av det ekonomiska uppsvinget under perioden 1945-1965. En rad nya material slog igenom: plast, rostfritt, nylon och andra textila konstmaterial. Hemarbetet underlättades av en rad hushållsapparater. Nyheter som TVn, kulspetspennan och mikrovågsugnen såg dagens ljus. Engångsartiklarna kommer, de symboliserar den nya slit- och slängmentalitet som uppstod under perioden. Flera av föremålen ingår i en dubblettsamling av de föremål som murades in i sockeln till Åhléns-varuhuset i centrala Stockholm när det byggdes 1963.

Affisch från S:t Eriksmässan 1956. (Stockholmsmässan)

Övre planet:

Hylla, plastöverdragen tråd, 1963 (Nm 266.633), **diskmaskin**, Elektrolux, 1960-tal (Nm 311.990), **brödkorg**, gul plast, 1953 (Nm 305.618), **tvättmaskin**, Hoover (Nm 310.646), **mikrovågsugn**, 1965 (Nm 314.281), **plastskål** till mikrovågsugn (Nm 314.283), **elektrisk grill**, Nils Johan, 1950-tal (Nm 308.883), **radiogrammofon**, Philips, 1955 (Nm 301.686), **våffeljärn**, elektriskt, 1950-tal (Nm 305.093), **dammsugare**, 1950-tal (Nm 311.991), **hushållsassistent**, Elektrolux, 1950-tal (Nm 265.559), **bandspelare** (rekvisita), **TV**, Luxor, 1963 (Nm 266.600), **transistorradio**, 1963 (Nm 266.604), förpackningar för **leksaksbilar** (Nm 268.008a-c), **docka**, Ginger (Nm 278.233), **docka**, 1963 (Nm 266.648), **golfspel** (Nm 264.921).

Nedre planet:

Shoppingvagn, 1963 (Nm 266.615), **porslinsassiett**, Rörstrand, 1963 (Nm 266.645), **skål**, stengods, 1963 (Nm 266.614), **brännvinskaraff**, formgiven av Erik Höglund, 1963 (Nm 266.610), **leksakstraktor**, plast, 1963 (Nm 266.647), **termoskanna**, s.k. TV-kanna (Nm 302.349), **grönsaksskärare**, "Köks-robot", 1960-tal (Nm 314.324), **kaffebryggare**, Melitta (Nm 268.821), **pappersmuggar**, 1963 (Nm 266.634), **papperstallrikar**, 1963 (Nm 266.639), **frysförpackningar**, Frostpac, 1950-tal (Nm 285.490a), **hushållspapper**, en rulle, 1960 (Nm 259.825), **hink**, gul plast, 1963 (Nm 266.632), **hårspray**, 1963 (Nm 266.624), **handväska**, 1963 (Nm 266.644), **aluminiumformar**, 1963 (Nm 266.638), **vespa** (rekvisita), **damstrumpor**, Ultrason, 1963 (Nm 266.628), **damstrumpor**, 4 par Nivella, 1950-tal (Nm 257.074-075, 257.081-082), **herrskjorta**, 1963 (Nm 266.613), **nattlinne**, 1963 (Nm 266.618), **grammofonskivor**, fem + fem EP (rekvisita), **påslakan**, 1963 (Nm 266.607), **gardiner**, 1963 (Nm 266.617), **pojkdocka**, Allan i Barbie-serien, 1966 (Nm 269.059), **docka**, Skipper i Barbie-serien, 1966 (Nm 269.057), **tennisutrustning** till

pojkdockan, 1966 (Nm 269.061), **leksaksbil**, "Telecar" (Nm 251.148), **byggbitar**, plast, Lego i förpackning, 1950-talets början (Nm 308.475).

Löpande bandet:

Termos, plast, **smörask**, plast, **ostkupa**, plast, **bunke**, plast, **leksaksbuss** (privat ägo), **leksaksraket** (privat ägo), **docka** (Dockkliniken), **klippredskap** (privat ägo), **hårtork** (privat ägo), **ögonskuggor, bottiner, herrskor, läderfärg** (Tuxedo Secondhand), **damskor, bilskrapa** och **OK fönster glans, termos** med bilmärken (Claes Johansson), **bordsfläkt, räknemaskin, kulspetspenna, telefon**, s.k. kobra, **transistorradioapparater**, två st, (liten rekvisita, större Tuxedo Secondhand), **kamera** (privat ägo), **polaroidkamera, filmprojektor** (Tuxedo Secondhand), **strykjärn, vaser**, två st, **skål, brödrost, sifon, rostfria bunkar**, sats (Nm 300.205), **rostfria bestick, stekspade** och **spenathackare, tryckkokare.** (Föremål utan ägarangivelse är rekvisita.)

I ton med tonåren

Fladdermusfåtölj (Nm 315.001), **fotbollskor** (Claes Johansson), **gitarr** (privat ägo), **golvlampa** (Nm 318.283), **reklamskyltar**, två st på väggen (rekvisita), **femtiotalsskyltdockor**, tre st (rekvisita), **skinnjacka** (TVs kostymförråd), **jeans**, herr, 1950-tal (TVs kostymförråd), **polotröja**, herr, mörkblå (Tuxedo Secondhand), **herrskor** (rekvisita), **vägghylla**, s.k. String-hylla (Nm 317.854), **motorcykelglasögon** (rekvisita), **ask** med hårpomadaflaska (Nm 314.660), **solglasögon** (Tuxedo Secondhand), **serietidningar**, fem st (Serieboden), **förpackningar** med bilder av fotbollsspelare (Nm 306.759), **skivalbum**, två st (Robert Collin), **negerstatyett** (rekvisita), **tablettaskar**, två st, Tutti-Frutti (Nm 299.470a,b), **förpackningar** med filmstjärnor (Nm 306.760), **plastflaska** med solkräm (Nm 314.792), **ask** med hårkräm, Pointfix (Nm 259.772), **kosmetika**, Shantung, 1964 (Nm 266.034), **veckotidningar**, Vecko-Revyn och Fickjournalen (rekvisita), **vas** (privat ägo), **damjeans**, svarta, Algots (Tuxedo Secondhand), **polotröja**, dam, rosa (TVs kostymförråd), **sammetsband**, svart (rekvisita), **scarf**, rosa (privat ägo), **solglasögon**, dam (Tuxedo Secondhand), **hårklämmor** (privat ägo), **espadrillos-skor**, vita (rekvisita), **klänning** med swingkjol, 1960 (TVs kostymförråd), **skärp**, vit plast (rekvisita), **underkjolar**, tre st (Tuxedo Secondhand, privat ägo samt rekvisita), **ballerinaskor** (TVs kostymförråd), **strumpor**, rosa (TVs kostymförråd), **halsband**, vitt (privat ägo), **väggspegel** (rekvisita), **hårtork**, rosa i väska (privat ägo), **väska** med stickning (privat ägo), **byrå** (privat ägo), **grammofonskivor** fem st LP (rekvisita), **radiogrammofon** (Telemuseum), **flaskor** för Coca-cola, två st (rekvisita), **skivalbum** två st (privat ägo), **skivspelare**, bärbar (Robert Collin), **grammofonskivor**, EP (privat ägo), **böcker**, "Tonårsboken", poesialbum, dagbok, "Flickornas gyllene bok" (privat ägo), **nylonstrumpor**, "Lena elastic", tre förpackningar (Tuxedo Secondhand), **beautybox** med halsband och smyckeask (privat ägo) samt **diadem**, plast (rekvisita) och **scarf** (Tuxedo Secondhand).

Utanför montern:

Jukebox, 1950-tal. (Armatic AB)
Godisautomat, 1950/60-tal. (Pressbyråns museum)
Barstolar, två st, 1950-tal. (Rekvisita)

Motormänniskan

Bil, Saab 92 från 1956. (Saab Automobile AB)

I bilen och bakluckan:
Plastblomma, svart dosa med glödlampor, **blå ask** med glödlampor, **vägkarta, gul ask**, Shell, **mörkläggningsuppsättning, bäddsats, Saabfilt, plastkudde** med bilmärken, **tidning**, Teknikens värld 1955, **instruktionsbok** för Saab, **bilkarta** över Norge, **termos, tennisracket, ryggsäck**, blå, **ryggsäck**, beige, **krocketspel, kastrull, väska**, rödrutig, med pick-nick-utrustning, **badboll, solskydd** till backspegel, **broschyr** "Saab reservdelar", **förbandslåda.** (Samtliga Claes Johansson)
Lakan och **örngott.** (Privat ägo)
Kuddar, två st, **sovsäckar**, två st. (Rekvisita)
Campingkök, metakök. (Nm 309.577)
Campingbord och två **stolar** ihopfällda till väska. (Nm 314.839)
Spinnspö i fodral. (Nm 291.573)
Boll, plast. (Nm 263.777)
Tält. (Privat ägo)
Luftmadrass. (Tuxedo Secondhand)
Ryggsäck, stor. (Privat ägo)

Fotografier runt bilen. (RA)

Välståndet räcker till alla (ATP-omröstningen)

Röstkur. (Rekvisita)
Röstsedlar. (Kopior av original i RA, Arbetarrörelsens arkiv samt Centerns arkiv.)
Valurna. (Solna stad)
Affischer om ATP. (Kopior av original i Centerns arkiv samt KB.)
Löpsedlar. (Kopior av original i KB.)

Cafémontern:

Tapet, original från 1950-talet (rekvisita), **väggskylt**, Coca-cola (Pripps), **cafébord**, två st svarta (rekvisita), **cafébord**, vitt (Clark's case), **caféstolar**, sex st (rekvisita), **porslin**, från Karl-Everts café (privat ägo), **dricksglas**, två st (Nm 298.479a,b), **tidningsställ, veckotidningar, dagstidning, spegel** med belysning, **hattar**, två st, **kappor**, två st, **rockhängare, paraply** (samtliga rekvisita), **jacka** (Tuxedo Secondhand), **sockerdricksflaska** samt **Loranga-etikett** (Pripps).

43. SVERIGE I VÄRLDEN

Köket

Köksinredning och **hushållsmaskiner.** (Rekvisita samt lån från IKEA, Philips, Elektro Helios och Panasonic.)

HISTORIEN OCH VI

Tillbringare (Nm 316.656), **stol** (Nm 316.307), **stolsdyna** (Nm 316.211), **överdrag** till dyna (Nm 316.115), **trasmatta** (Nm 316.118), **axelremsväska** (Nm 316.198), allt från familjen Magnussons kök i Töreboda. **Gardiner, bord, krukväxt, tidningar** (rekvisita). **Gardinstänger, löpare** (privat ägo). **Foto** från familjen Magnussons kök. (Nm)

Skidjacka (Nm 317.832), **skidbyxor** (Nm 317.833), **skidhandskar** (Nm 317.847), **skidhjälm** (Nm 317.845) som tillhört Jesper Lindgren, Tärnaby. **Slalomskidor** (privat ägo), **slalompjäxor** (rekvisita), **skidlift** (Sten Tage Röös AB).
Foto av Jesper Lindgren. (Privat ägo)

Tweedblazer (Nm 297.580), **hatt** (Nm 297.578), **skrivmaskin** (Nm 318.261), **glasögon** (Nm 297.591), **pipa** (Nm 297.595), **tobaksburk** (Nm 297.596), **penna** (Nm 297.594), **tändsticksask** (Nm 297.597) som tillhört journalisten Jan Olof Olson (signaturen Jolo). **Stol** (rekvisita). **Böcker** (Nobelbiblioteket; Nms bibliotek; privat ägo).
Foto av Jolo. (Pressens bild)

Polisuniformsjacka och **byxor** (Nm 318.262-263), **polismössa** (Nm 318.264), **handskar** (Nm 318.266), **polisbatong** (Nm 318.267), **poliskop-pel** (Nm 318.268), **skor** (Nm 318.269), **axelremsväska** (Nm 318.270), **neccessär** med innehåll (Nm 318.271-280), **jeans** (privat ägo), **jumper** (Nm 318.291), **badlakan** (privat ägo), **polisuniformsskjorta** (Nm), **polisuniformsslips** (Nm), **nyckelknippa** (Nm), **kommunikationsradio** (Nm), **pistol** (Nm), samtliga föremål har använts av polisassistent Stina Christersson. **Plåtskåp** och **stol** (rekvisita).
Foto av Stina Christersson i tjänst. (Nm)

44. FRAMTIDEN

Knutpunkt 1993

Halogenlampa, mjölkpaket, bok, kredit- och betalkort (rekvisita).

© NORDISKA MUSEET

Sammanställning och utskrift: Ingrid Frankow
Redaktion: Ylva-Li Eriksson, Lena Karlsson,
Maria Regazzoni Rapp
Kopiering och bindning: Bengt Singman

LÅNEEX

NORDISKA MUSEET

Inl. 7.4.1994